

2022 nyár

MADÁRTÁVLAT

MADÁRTAN

4 Hangyák és harkályok

ÉLETUTAK

8 Beszélgetés Fatér Imrével, az MME 2019-ben nyugdíjba vonult munkatársával

VONULÁSKUTATÁS

12 Kárókatonák jeladás vizsgálata

MADÁRTAN

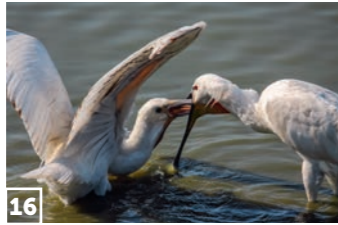
16 Gondos szülők – a kanalasgémek fiókanevelése a fészeken és kirepülés után

MADÁRTANI TÁJÉKOZTATÓ

18 Hírek, érdekességek

HÍREK

22 MME-hírek: 2021. október-december

MADÁRTAN

30 Ki kinek a fészket foglalja el?

MADÁRGYŰRÜZÉS

33 Érdekes madármegkerülések

MADÁRTANI TÁJÉKOZTATÓ

36 Érdekes madárfészkelések

FAUNISZTIKA

39 Érdekes madármegfigyelések

BIRDLIFE

42 BirdLife a Cook-szigeteken

43 Csipogó

Foto: MME archívum

„HELYET A TERMÉSZETNEK, TERET A JÖVŐNEK”

Az MME elnökségének egyik legfontosabb feladatára öt évente kerül sor: meg kell alkotnia az egyesület stratégiáját, meghatározva azt az irányt, amelyet a következő időszakban követnünk szükséges. Ehhez értékelni kell az előző időszak eredményeit, sikereit és kudarcait, át kell tekinteni, hogyan változott a környezetünk, milyen új kihívásokkal nézünk szembe, milyen új feladatokat állítanak eléünk a körülöttünk zajló események.

Az emberiség hosszú évezredekben keresztül úgy élte az életét, mintha minden erőforrás végtelen mennyiségben állna rendelkezésre. Ugyan a legtöbbről már ebben az időszakban is tudta mindenki, hogy véges, azonban ezek a belátható jövőben mindig végtelennek tűntek. Ma már egyre kézzelfoghatóbb az erőforrások vége, de a tér és az idő még mindig a végtelen kategóriába sorolódik, pedig több szempontból épp ezekből van a legkevésbé.

Ma már a Földön nemhogy felfedezésre váró fehér foltok nincsenek a térképen, hanem lassan minden egyes négyzetméterről el kell döntenünk, mit is kezdünk vele. Egymással versenyez a mezőgazdaság, az energiatermelés, a lakóövezet-, a közlekedés- és az ipari termeléshez szükséges infrastruktúra-fejlesztés, így alig marad hely a természetnek és azoknak a természeti folyamatoknak, amelyek valójában a túlélésünket biztosítják. Ma már nemcsak az a kérdés, hogy meg tudunk-e védeni élőhelyeket az eltűnéstől, hanem hogy mennyi élőhelyet tudunk helyreállítani jövőnk biztosítása érdekében.

Az idő is véges, amely rendelkezésünkre áll, hogy a megfelelő lépéseket megtegyük. Mind a klíma-, mind a biodiverzitás-krízis megoldása tekintetében a következő húsz-harminc év hozhat még változást. Egy emberöltő nem tűnik végtelen időnek, így most kell lépünk együtt, hogy teret tudjunk adni a jövőnek, a következő generációk számára élhető világot biztosítva. Az egyesületünk küldöttközgyűlése által elfogadott új

stratégiánk jelmondata ezért is lett ez: „Helyet a természetnek, teret a jövőnek”.

Az MME ebből az óriási feladatcsomagból nyilvánvalóan csak bizonyos területekre összpontosíthatja a figyelmét. A stratégia négy területre koncentrál: a természetvédelem társadalmi támogatottságának növelése, a biológiai sokféleség védelme és a klímaváltozás elleni küzdelem, tudásalapú és hatékony természetvédelem, erős szervezet. Sok, eddig sikeres tevékenységünket tervezzük folytatni, de új célokat is tűztünk ki. Az élőhelyek helyreállítása a középpontba kerül, a klímaváltozással a természet alapú megoldások segítségével szeretnénk felvenni a harcot. Az önkormányzatokkal szorosabbra kívánjuk fűzni az együttműködést, hogy közösen jó helyi megoldásokat találjunk. Nagyobb hangsúlyt szeretnénk fektetni az ismeretterjesztési, oktatási-képzési tevékenységekre, hogy minél többen minél felkészültebben tudjanak részt venni munkánkban. Fontos hazai és nemzetközi hálózatunk megerősítése is, mert egy-egy szervezet önmagában kevés lehet, de partnerekkel összefogva, együtt hatékonyabban érhetjük el céljainkat.

A stratégia nélkülözhetetlen eszköz a szervezet irányításához, de az legyen akármilyen jó, a lényeg, hogy mit sikerül megvalósítani belőle. Visszatekintve az előző stratégiai időszakokra, természetesen nem tudtunk minden célkitűzést megvalósítani, de sokkal nagyobb arányban voltak sikeresen végrehajtott feladatok, mint kudarok. Büszkék lehetünk az eredményeinkre, és tanulhatunk a kudarcainkból, hogy legyen mire építkezni az előttünk álló időszakban. Mindannyian tudjuk, nem lesz könnyű elérni a célkitűzéseinket, de eltökéltek vagyunk, és bízunk benne, hogy tagjainkkal, támogatóinkkal, hazai és külföldi partnereinkkel együtt sikerülni fog, mert sikerülnie kell.

Halmos Gergő
igazgató

MADÁRTÁVLAT – madártani és természetvédelmi folyóirat

XXIX. évf. 2. szám, ár: 890 Ft (MME-tagoknak térítésmentes)

KIADJA: Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME) közhasznú társadalmi szervezet „A madárbarát Magyarorszáért!”

1121 Budapest, Költő utca 21., Tel.: (06-1) 275-6247 · Fax: (06-1) 275-6267 · www.mme.hu

FŐSZERKESZTŐ: Orbán Zoltán

ALAPÍTÓ FŐSZERKESZTŐ: Schmidt Egon 1994–1995

KORÁBBI FŐSZERKESZTŐK: Péchy Tamás 1996–2004; Ujhelyi Péter 2004–2011, 2013–2018; Orbán Zoltán 2012, 2018–

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG: Bodnár Katalin, Halmos Gergő, Haraszthy László, Orbán Zoltán, Vásony Petra

NYELVI KORREKTOR: Szűcs Katalin

TERVEZÉS, NYOMDAI ELŐKÉSZÍTÉS: Kitaibel Bt.

SZERKESZTŐSÉGI TITKÁR: Bányai Lászlóné

TERJESZTÉS: Bányai Lászlóné és Skrionya Barbara

FELELŐS KIADÓ: Halmos Gergő MME ügyvezető igazgató

NYOMTATÁS ÉS KÖTÉS: Korrekt Nyomdaipari Kft.

FELELŐS VEZETŐ: Barkó Imre ügyvezető igazgató

ISSN 1217-7156

A címlapon: Nagy goda (fotó: Balics Gábor)

Köszönjük a birdphotography.hu madár- és természetfotókkal nyújtott segítségét!

HANGYÁK ÉS HARKÁLYOK

A harkályok „hétköznapijainak” zömét az élelem felkutatása és a táplálkozás teszi ki. Ettől csak a költési időszak elején, kora tavasszal térnek el, amikor territóriumot foglalnak, költőodút ácsolnak, és párba állnak. Az élelemszerzéssel töltött idő újra megnövekszik, amikor a fiókák kikelnek. A kicsinyek folyton éhesek, szüleiknek állandó feladatot ad az etetés. De mit esznek a harkályok és fiókáik?

Nyaktekeres (fotó: Klébert Antal)

A világ harkályait érendjük alapján három csoportba lehet sorolni: vannak köztük mindenevők, erdei rovarévők és hangyafogyasztók. A mindenevők generalisták, táplálékukat tekintve a legkevésbé specializálódott fajok, érendjükön mindenféle gerinctelen állat és még növényi anyagok, például bogycsók és egyéb termékek is szerepelnek, míg a másik két csoport jobban specializálódott. Az erdei rovarévők főként gerinctelenekeket, különösen kifejtett, lárv- és bábállapotú bogarakat fogyasztanak. A hangyaevők pedig kifejezetten a hangyák felkutatására és fogyasztására szakosodtak. Természetesen a harkályfajok ilyen felosztása nem valamilyen merev besorolást jelent, az időjárási körülmények, a táplálékforrások rendelkezésre állása is befolyásolhatja az érendjüket. Hozzá kell tenni, hogy a legtöbb harkály opportunisták is, ha éppen helyileg valamilyen, a szokványostól eltérő élelemforrás van bőségben, akkor arra „csapnak le”, például szívesen lakmároznak a hernyókból hernyóész idején vagy a cserebogarakból azok rajzásakor, de az etetőre kihelyezett csonthéjas termékek, magokat, fagyút és szalonnát is nagyra értékelik.

Fő táplálékforrásuk alapján a hazánkban élő kilenc harkályfajt az alábbiak szerint lehet besorolni: A nagy és a balkáni fakopáncs mindenevő, sokféle rovar mellett gyümölcsöket, bogycsókot, csonthéjas termékeket és magokat is fogyasztanak. A kis, a közép és a fehérhátú fakopáncs elsősorban fán élő rovarokkal táplálkozik. Az előbbi két faj gyakran a levelekről vagy a fakéregre csípi fel a hernyókat vagy a bogarakat, míg a fehérhátú fakopáncs a fa belsejében élő bogárlárvákra, főként a holtfában élő cincérlárvákra specializálódott. A négy további harkályfaj valódi hangyaevőnek nevezhető: ezek a fekete harkály, a hamvas küllő, a zöld küllő és a nyaktekeres.

A MAGYAR „HANGYÁSZOK”

Ha van elegendő hangya, akkor e négy harkályfaj táplálékának zömét ez az élelemforrás teszi ki az év egészében. A fogyasztott hangyafajokban van átfedés a négy faj között, de mindenkinek megvan a saját preferenciája, hogy elsősorban mely fajokat zsákmányolja. Magyarországon 126 hangyafaj él. Ezek nagyjából két fő csoportra, fán lakó és talajon élő hangyákra

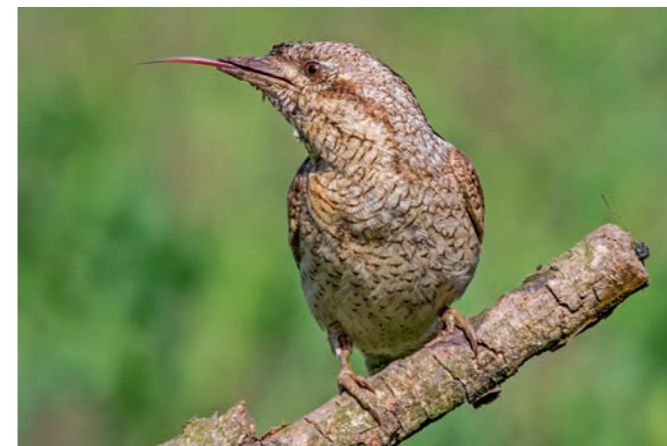
Hangyát kereső zöld küllő hóban (fotó: Gerard Gorman)

osztathatók, melyek közül az utóbbiak leginkább gyepekben találhatóak meg.

A **fekete harkály** túlnyomóan rovarokkal táplálkozik, többek között a fatestben élő bogarak lárváival, bábjaival és imágóival, de ha lóhangyákat (*Formica*) is bőségben talál, akkor érendjét rájuk alapozza. Ezeknek a nagy testű hangyáknak minden fejlődési alakját fogyasztja, és ha a költési időben is hozzáfér, akkor fiókáit is velük táplálja. A lóhangyák alapvetően erdei állatok, kolóniáikat holtfában alakítják ki, gyakran a korhadó fák vagy a tuskók üreges belsejében. Némelyek közülük Európa legnagyobb hangyafajai közé tartoznak, akár két centiméteres testhosszal. Magyarországon nyolc lóhangyafaj, ezek közül öt kifejezetten erdei környezetben él, s a fekete harkály valószínűleg ezeket az erdei fajokat fogyasztja előszeretettel.

A **hamvas küllő**nek sokféle zsákmányállata van, például kisebb bogarak, ászkarák, szöcskék, lószúnyogok, kérészek, éjszakai és nappali lepkefajok, valamint pókok, amelyek minden fejlődési alakját szívesen fogyasztja. De összességében ez a harkályfaj is elsősorban hangyaevő, bár általában kisebb hangyafajokkal táplálkozik, mint a fekete harkály. Évszakonként eltérő hangyafajok kerülnek az étlapjára, és természetesen az is meghatározza választását, hogy az adott helyen mi áll rendelkezésre. Leginkább mégis az a jellemző, hogy a nagy bolyokban élő vöröshangyákat, a *Formica* nemzetség tagjait zsákmányolja.

A **zöld küllő** menüje kevésbé változatos. Sokféle gerinctelent, néha bogycsókát és földre hullott gyümölcsöket is eszik, de mindenekelőtt hangyákra specializálódott. A kutatások kimutatták, hogy ha kedvenc hangyaiból elegendő van, akkor a zöld küllő alig fogyaszt egyebet, mint azok petéit, lárváit, bábjaikat és kifejtett egyedeket. Különösen a nyílt gyepeken élő hangyafajokat dézsmálja, mint például a fekete hangyák (*Lasius*), a

Nyaktekeres (fotó: Klébert Antal)

Nyaktekeres hangyára vadászik (fotó: Neil Bowman)

vöröshangyák és a kétbütykös hangyák (*Myrmica*) nemzetségébe tartozó fajokat. Ha talál egy jó bolyt, rendszeresen visszajár rá, éhes fiókáinak pedig milliós nagyságrendben hordhat hangyát egyetlen költési szezonban.

A **nyaktekeres** szintén nagy hangyaspecialista. A kis testű, földön élő hangyafajok, például a fekete hangyák, a vöröshangyák és a kétbütykös hangyák nemzetségébe tartozó fajok lárváival és bábjaival táplálkozik. A nyaktekeresnek nincs erős csőre vagy egyéb olyan anatómiai sajátossága, mint a többi harkálynak, ezért nem is képes lyukakat vájni a fába, hogy az ott megbújó bogarakat és más rovarokat elérje. Ehelyett a hangyákat hosszú, ragacsos nyálkával borított nyelvvel egyszerűen felnyalja a kopár földről vagy a rövid fű közül. Természetesen ha talál, egyéb állatokat is fogyaszt, főként kisebb rovarokat és csigákat, de fő táplálékát nem ezek képezik.

A nyaktekeres és a zöld küllő gyakran hasonló élőhelyeken fordul elő, például nyílt ligeterdőkben, gyepekkel tarkított gyümölcsösökben, és ugyanazokat a földön élő hangyafajokat is eszik. A két faj ürülékéből a kutatók zömmel hangyákból származó kitint mutattak ki, az egyéb rovarfajok maradványai elhanyagolható mennyiségben voltak csak jelen. Meglehető módon viszont a nyaktekeres és a zöld küllő közti versengésről alig van megfigyelés.

HOSSZÚ, RAGADÓS NYELV

A harkályok nyelvének hegye fajoként változó felépítésű. Némelyiküké merev és csúcsos, amellyel szinte megszögyonyozzák áldozatukat, másokén kampókra akad fel a zsákmány. Vannak olyan fajok, amelyek nyelve hajlékonyabb, lekerekített, ragadós véggel. A nyaktekeres és a zöld küllő nyelve tökéletesen alkalmazkodott a hangyafogáshoz: a hosszú, messzire

Zöld küllő nyelvének vége (fotó: Stephan Weigl)

Harkály hangyakeresésének nyomai (fotó: Terézia Jauschová)

kinyújtható, ragacos nyálkával borított nyelvről nem tud elmenekülni zsákmánya, ha egyszer rátapadt.

A TÁPLÁLÉKKERESÉS MÓDJA

A fekete harkály és a hamvas küllő fákön és talajon egyaránt szokott táplálkozni. A nyaktekercs és a zöld küllő ugyanakkor elsősorban a földön gyűjti össze hangyákból álló élelmét, aminek során hosszú, ragados nyelvüket használják, csőrükkel csak ritkán csípi fel zsákmányukat. Nyelvük messze túlér a csőrükön, ezzel a szervükkel szondázzák a föld alatti hangyajáratokat, kövek közti üregeket stb., és ezzel is kapják el a hangyákat. A harkályok csőrükkel akár le is ásnak a talajba, vagy éppen a hóba fúrnak lyukat, hogy elérjék a hangyokolóniákat. Látásuknak is jó hasznát veszik, miközben a földön ugrálva keresgélnek vagy egy alacsony ágon ülve figyelnek zsákmány után. A fakérgen vagy a kéreg alatt közlekedő hangyák sincsenek biztonságban, hiszen a harkályok akár a falakon is lyukat ütnek, vagy éppen a járókövek közti résekben kutakodnak, ha ott élelmet sejtene.

A HANGYÁK JELENTŐSÉGE

Bár a Magyarországon is előforduló hangyafogyasztó harkályfajok sokféle gyakoriak, állománysűrűségük nem egyenletes. Van, ahonnan látható ok nélkül hiányoznak, holott az élőhelyek első látásra megfelelőnek tűnnek. Például Európa nagy részén a nyaktekercs elterjedési területe és állománynagysága jelentősen csökkent, aminek több oka is lehet, az élőhelyek romlásától vagy éppen elvesztésétől kezdve a mezőgazdaság intenzívebbé válásán át a helytelen erdőgazdálkodási

Holt fa leváló kérge alatt élő *Lasius brunneus* hangyák (fotó: Csóka György)

Erdeivöröshangya-boly (fotó: Csóka György)

gyakorlatokig, illetve a zöldmezős iparfejlesztésekig. A nyaktekercs és egyben a zöld küllő védelme szempontjából egy biztos: a hangyák kulcsfontosságúak számukra, ha ezek száma csökken, vagy netán el is tűnnek, akkor ezt a két harkályfélét is elveszítjük.

AMI VESZÉLYT JELENT A HANGYÁKRA, AZ A HARKÁLYOKRA IS

A természetes és természetközeli élőhelyeket felszámoló nagyüzemi mezőgazdasági gyakorlat az élővilág megfogyatkozásához vezet, beleértve a hangyákat és a harkályokat is. A gyepek feltérése tönkreteszi a hangyokolóniákat, vagyis megszünteti a harkályok táplálékforrását. A növényvédő szerek nem megfelelő vagy túlzott alkalmazása nemcsak a gerinctelen „kártéveket” pusztítja el, hanem a gazdálkodás szempontjából hasznos vagy semleges szervezeteket, például a hangyákat is. Bár a hangyák a természetben mindenütt dominánsak, intenzíven művelt területeken ezek az állatok is csak ritkán és kevés fajszámmal vannak jelen. Szántókon, illetve az azt körülvevő, közvetlen művelés alatt nem álló mezsgyéken a hangyafajok száma töredéke egy természetközeli gyepon tapasztalt sokféleségnek. A gazdálkodás alá vont területeken leggyakrabban a néhány milliméter testhosszú gyepi hangyák (*Tetramorium*), valamint a fekete hangyák kevés képviselőjével találkozhatunk. Ezek a fajok méretükénél fogva nem optimálisak a harkályok táplálására, bár kétségkívül hozzájárulnak az étrendjükhöz.

A nagyüzemi állattenyésztéssel és a legelő állatok számának csökkenésével párhuzamosan a trágyázás mesterségesen dúsítja a gyepeket, ami sok hangyafaj számára már nem

Lasius flavus hangyaszombékok erdei tisztáson (fotó: Frank Tamás)

B-típusú mesterséges odú nyaktekercsnek →

Nyaktekercs ↘

Nyaktekercs és zöld küllő számára kedvező

táplálkozóterület ↓

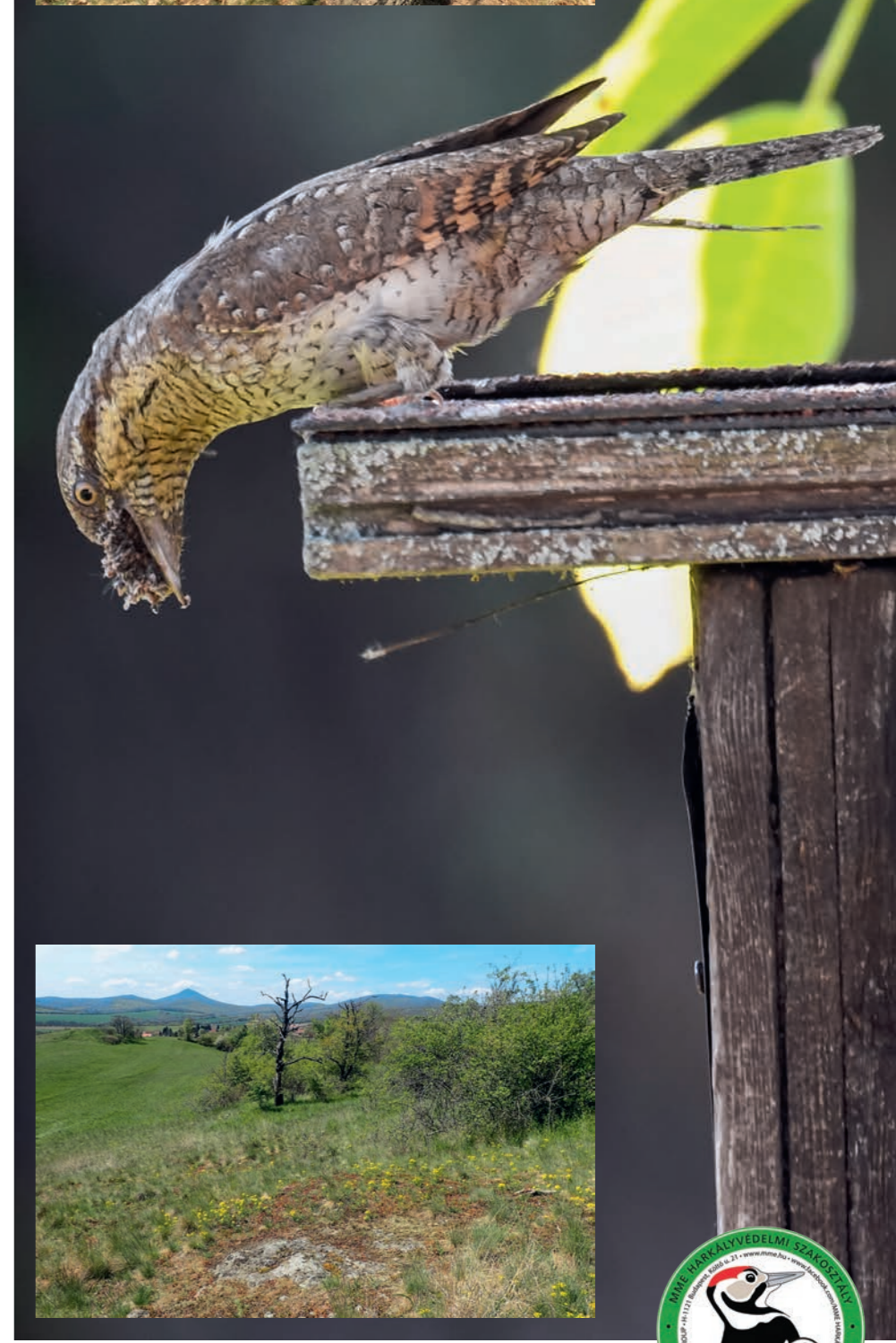
(fotók: Gerard Gorman)

megfelelő élőhely. A magasabb és dúsabb növényzet nemcsak a hangyák létszámát csökkenti, a nyaktekercs és zöld küllők számára sem hozzáférhető az ilyen gyepek, hiszen ők csak a rövid, gyérborítású fűben tudnak táplálkozni. Magasabb gyepekben megjelennek a kétbütykös hangyák és a rabszolgahangyák (*Formica*), melyek akár fél centiméternél is nagyobbra nőhetnek. A harkályok számára nehézséget okozhat, hogy, különösen a kétbütykös hangyák, a fűcsomók aljában – így a madarak számára nehezen megtalálható és hozzáférhető helyen – fészkelnek.

A legutóbbi időig jellemző erdőgazdálkodás számos esetben megszüntette vagy jelentősen átalakította a természetes erdei élőhelyeket. Ez az őshonos erdeink szerkezeti és fajösszetétel-beli elszegényedéséhez vezetett. A fán élő hangyák előfordulása egyes erdőrészekben az odvasodó, elhaló vagy elhalt fák erdőből történő eltávolítása következtében jelentősen csökkenhet. A vöröshangyák nagy hangyabolyai a gépi kitermelés, a közelítőnyomok kialakítása, illetve a közvetlen környezetükben végzett favágás miatt sérülhetnek vagy pusztulhatnak el. Ezzel fontos harkály-táplálékforrások tűnhetnek el az érintett erdőből. Az erdei tisztások nem kellően körültekintő gépi fenntartása (szárazítás, kaszálás) a hangyaszombékokra jelent veszélyt.

A tudósok szerint a bogarak a legnagyobb fajszámú állatrend a földön, de biomassza tekintetében a hangyák képezik a legnagyobb tömeget a szárazföldön. A mérsékelt övben minden tíz kilónyi rovarból három kiló hangya (trópusokon ez a szám még magasabb lehet), ami az ökológiai rendszerekben betöltött domináns szerepüket is mutatja. A hangyák szerepe az elhullott állatok eltakarításában kiemelkedő, sőt rovarfogyasztásban messze megelőzik a kifejezetten erre specializált pókokat is. Mindezek mellett a táplálékláncban táplálékállatként betöltött szerepük is nélkülözhetetlenné teszi őket, hangyák nélkül más fajok, köztük a harkályok is veszélybe kerülnének. Mindez alátámasztja, hogy a hangyák védelme az ökológiai rendszerek épségének megőrzése érdekében kiemelten fontos.

Gorman Gerard, Schmidt András,
Frank Tamás és Csósz Sándor

„Hálás vagyok a sorsnak, hogy egész életemben dolgozhattam a természetvédelemért, néhány faj védelméért, hittel, meggyőződéssel, hivatással.”

Beszélgetés

FATÉR IMRÉVEL,

az MME 2019-ben nyugdíjba vonult munkatársával

– Mik voltak a legfőbb állomások a karrierje során? Mikor és hogyan került kapcsolatba az MME-vel?

– Nyugdíjas koromig csak három munkahelyem volt. Szakközépiskolai szakmával mezőgazdasági gépszerelő és öntözőgépész voltam az egyetem előtt egy évig. A gödöllői végzés után szülőfalum közelében, egy mezőgazdasági szövetkezetben nyolc és fél évet dolgoztam, ágazatvezetői beosztásban. Utolsó munkahelyem, amit hivatásnak tekintettem, a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesületnél volt harminc és fél évig. Húsz évig voltam a tűzokvédelmi program vezetője, majd átkerültem terepi munkatársnak a ragadozómadár-védelem területére. Parlagisas-védelemmel foglalkoztam több EU-s LIFE programban.

Kapcsolatom az MME-vel meglehetősen régi keletű. Egyik mentoromnak, Lőrincz Istvánnak köszönhetően alapító tagja vagyok az egyesületnek. Az egyetem alatt a Gödöllői Helyi Csoport titkára voltam néhány évig. Majd a Jászságban egy tsz-ben kezdtem dolgozni mint növénytermesztő. Természetesen igyekeztem elhelyezkedni a természetvédelemben, de ez pár évig nem sikerült. Egyszer éppen kék vércsüket gyűrűztem egy akácfa tetején, amikor a tsz-elnök megjegyezte: „Imre, maga nem madarász, hanem agronómus!” „Hát, elnök elvtárs, azt még nem lehet tudni...” – válaszoltam. 1989-től gyerekkori álmom teljesült, hivatásos természetvédő, madarász lettem az MME alkalmazásában.

Néhány kitüntetéssel is büszkélkedhetek. Miniszteri kitüntetésként Pro Natura díjat kaptam. Az egyesület elnöksége Chernel István-éremmel ismerteti el a munkásságomat. Nemrég, 2019-ben az „MME-ért végzett kitartó és áldozatos munkájáért” az egyesület elnöksége, aztán a Jászságért Alapítvány az itteni természeti értékek védelméért tüntetett ki.

– Milyen élmények és kik terelték önt erre a pályára?

– Ahogy visszaemlékszem, még alsós általános iskolás voltam, amikor rendszeresen jártam a könyvtárba. Elbűvöltek a lepkes, állathatározós, öslényekkel kapcsolatos könyvek. Talán nyolcadikos lehettem, amikor megjelent az első színes táblákkal illusztrált Európa madarai című könyv, amely meghatározó volt számomra: ezután szinte csak a madarakkal foglalkoztam, és bizony még a tanulást is hanyagoltam miatta. A madármegfigyelés lett az első és még ma is alapvető hobbim. Talán ezekben a könyvekben gyökerezik a természetszeretetem is.

Később pedig olyan meghatározó személyiségek erősítettek

Fotó: Orbán Zoltán

meg ebben, mint Schmidt Egon, Keve András, Sterbetz István, Radetzky Jenő, Kállay György, Szentendrey Géza, Lőrincz István, Haraszthy László, és még lehetne sorolni. Egon bácsinak szorgalmasan küldtem a bagolyköpöketek vizsgálatra, amire mindig lelkesítően válaszolt írógépen lekopogott postai levelezőlapokon. Aztán eljött az 1971-es év a Vadászati Világkiállítással, melyre egy budapesti nyaralás kapcsán sikerült többször kijutnom. Ez is nagy élményt adott. Ennek hatására hivatásos vadász akartam lenni. Szerencsére Schmidt Egon bácsi meghívott, látogassam meg a Madártani Intézetben, beszéljünk, nézzek körül. Bemutatott az ott dolgozó kollégáinak is. Keve András végigkalauzolt a madárgyűjteményen. Személyisége és a gyűjtemény sokszínűsége szinte elbűvölt. Később, mikor Gödöllőn egyetemista lettem, rendszeresen

Bagyura János kollégámmal az 1990-as évek elején, az első sík vidéki parlagisas-fészeknél (fotó: MME archívum)

feljártunk az intézetbe a barátommal a könyvtárat böngészni, vagy Sterbetz Istvánhoz, aki bemutatta a déványai Tűzokvédelmi Állomás terveit, az azzal kapcsolatos elképzeléseit. Mindenképpen meg kell emlékezni Radetzky Jenő bácsiról és az Agárdi Madárvártáról. Középkor és egyetemi nyári szünet nem múlhatott el anélkül, hogy ott néhány hetet eltöltsék „hasonszörű” gyerekek társaságában. Aztán hasonló élményt nyújtottak a madarásztáborok a Pilisben, a Hortobágyon Kállay György, Szentendrey Géza és Haraszthy László vezetésével. No meg Dandl Józsi bácsival néhány hétvégén Budapest környékén gyűrűztük a madarakat.

Sosem felejttem el azt a napot, amikor a szomszéd kertben egy ember fotópuskával óvatosan madarakat próbált becserkelni. Ő volt az első és meghatározó mentorom, Lőrincz István, aki a szomszéd lányának udvarolt Szolnokról. Szerencsére Pista a szárnyai alá vett, és sokat madarásztunk együtt a tiszasülyi halastavaknál. Pistának köszönhetően lettem az egyesület alapító tagja is. Később pedig tanulmányaimban is erősen befolyásolt: nem hivatásos vadász lettem, hanem sikerült egyetemre mennem. Innen pedig némi kitérő után természetvédő, a tűzokkokkal, később pedig parlagisas-védelemmel foglalkozó alkalmazott lettem az MME-nél.

Azután következett nyolc és fél év a mezőgazdaságban. Növénytermesztéssel foglalkoztam a Jászságban. Kevés szabadidőmben persze igyekeztem madarászni, meg egy kicsit a munkám közben is. Mivel akkor még volt tűzok a lakóhelyem környékén, így elég hamar kapcsolatba kerültem velük. Egyszer fiókákat kellett elkoboznom és Déványára vinnem. Ez is meghatározó élmény volt. Majdnem állami természetvédő lettem, de végül maradtam a növénytermesztésnél. Közben erősen foglalkoztatott a tűzokvédelem, hogyan lehetne eredményesebben, hatékonyabban megvédeni, elkerülni az állomány csökkenését. Faragó professzor szakmai publikációjából

és mezőgazdasági ismereteimből kiindulva készítettem egy kézzel írt kis tanulmányt a szabadtéri tűzokvédelmi elképzeléseimről, és ezt eljuttattam Haraszthy Lászlónak. Talán egy év sem telt el, amikor Laci és Márkus Feri megkeresett, és két lehetőséget kínált fel: lehetek a déványai tűzoktelep vezetője, vagy az MME alkalmazásában foglalkozhatok az elképzeléseim megvalósításával. Az egyesületet választottam. Hát így kezdődött.

Aztán húsz év nagyon kemény munka következett, együttműködve az állami természetvédelemmel. Széll Antallal és Kurpé Istvánnal dolgoztunk ki a szabadtéri fészekvédelem gyakorlatát, melyet azóta is alkalmaznak a tűzokvédő kollégák. Bevezettük a tavasi és a téli tűzokszinkront a minél pontosabb állománymonitorozás érdekében. Az állami természetvédelemmel együttműködő MME Tűzokvédelmi Központot hoztunk létre Tiszafüreden. Megosztottuk Déványával a működési területet a hatékonyabb munka érdekében. Önkéntesekkel őriztettük a tűzokfészkeket az esetleges zavarás elkerülése érdekében. A téli védelem során hőeltakarítást, etetést végeztünk, a gazdálkodók vetőmag-támogatásával repceföldeket létesítettünk. Munkánkról rendszeresen egyeztetünk, beszámoltunk a Tűzokvédelmi Munkacsoport ülésein. Márkus Ferenc és Nagy Szabolcs nemzetközi tapasztalatai alapján kidolgoztuk a tűzokkiméltő mezőgazdaság hazai gyakorlatát. Akkor még érzékeny természeti területek hívtuk, és terveink szerint a sikeres pályázók vonzó kompenzációt kaphattak az előírások betartásáért. Bekapcsolódott ebbe a munkába a gödöllői egyetem is, és tárcaközi egyeztetés után két területen, a Hevesi-síkon és a Borsodi-Mezőségben kísérleti jelleggel elindult a módszer. Ma már ÁKG-nak hívják a rendszert, és az összes tűzokkélhelyen működik. Évek alatt formálódott a rendszer, de a mi eredeti elképzeléseink több elemét még ma is örömmel látom a gyakorlatban.

Fotó: Orbán Zoltán

A projekt fenntartása kezdetben hazai pályázatokból, adománygyűjtésből lehetséges volt, de a Holland Madártani Egyesület is támogatott minket két éven keresztül. Aztán az EU előcsatlakozási pályázatából sok technikai eszközt sikerült beszerezni, többek között a terepi munka során páratlan Land Rover Defendereket. A sikeres LIFE pályázat partnersége jó háttérrel biztosított a munka elvégzéséhez. Munkámat egy mást váltva két kolléga is segítette, Demeter László és Motkó Béla. Sajnos a program finanszírozási nehézségei miatt később mindkettőjüktől meg kellett válni. Majd két sikertelen LIFE pályázat miatt gyakorlatilag nem tudtuk a programot fenntartani. Nekem szerencsém volt, mert korábban több ragadozó madár védelmébe, monitoringjába is bekapcsolódtam. A tűzok mellett nagyon szerettem foglalkozni a hamvas rétihéjával, a kerecsensólyommal, a parlagi sassal. Így három parlagisas-védelemmel foglalkozó LIFE pályázatban is szerepet kaptam.

– A világszerte veszélyeztetett parlagi sas magyarországi állománya az 1980-as évek óta lassan, de folyamatosan nő. Ugyanakkor a mérgezések száma növekedésnek indult 2005-től. Az Európai Unió LIFE programja támogatást biztosít ezek megfékezésére. Ön milyen szerepet vállalt ezekben a pályázatokban?

– Több akciónak voltam a felelőse, tagja. Ezek közül csak néhányat említenék a teljesség igénye nélkül. Élőhelyfejlesztési céllal tanyahelyeket vásároltam, parlagisas-fészkeket őriztettem nagyon sok önkéntes bevonásával, a jeladós madarakat folyamatosan ellenőriztem, és ha szükséges volt, helyszínelést „rendeltem el”. Sok-sok territórium monitoringja is hozzám tartozott. Minden június, július a fészekenlőrzéssel, gyűréssel vagy drónozással, vedlett parlagisas-tollak gyűjtésével (DNS-minták miatt), illetve táplálékmaradványok begyűjtésével telt. A sajnálatos és nagyon szomorú mérgezések helyszínelése is sok feladatot adott a HELICON és a PannonEagle LIFE program keretében. Az áramtűst „lekörözve” az illegális

mérgezés lett a legfontosabb, legnagyobb arányú veszélyforrás a parlagi sasok és más madarak számára az utóbbi tizenöt évben. Ennek visszaszorítása állt és áll a védelmi koncepciónk középpontjában.

– Ön hogyan értékeli ezeket a programokat, projekteknek a kimenetelét? Sikeresnek mondhatók?

– Nem is olyan egyszerű a válasz! Amit látni kell, hogy ragadozó madarak elleni bűncselekményeket – mint a mérgezés, lelövés – már a 19. század óta követnek el, csak kisebb-nagyobb ingadozásokkal. Volt időszak, hogy a hivatásos vadászok tananyagát (!) képezte az, hogyan mérgezzünk. Az biztos, hogy a fő projektterületeken csökkent a mérgezések száma és intenzitása a két LIFE idején. A 2012-es állapotokhoz képest a legintenzívebben ellenőrzött parlagisas-élőhelyeken jelentősen visszaesett az esetek száma és populációarányosan az elpusztult sasok száma is.

Ez elsősorban a Deák Gábor kolléga vezette méreg- és temkereső egységnek köszönhető: Gábor hatalmas munkát végzett három, erre a célra kiképzett kutyával, Falcóval, Carlóval és Hellával. Ezeknek az akcióknak és a médiában megjelenő híreknek volt és van visszatartó ereje. De a parlagi sasok műholdas adóval való jelölése vagy a fészekenlőrzések hírei is sokat segítettek ebben. Viszont nem lehetünk megelégedve a feltárt bűnesetek számával és a bírói szakaszig való jutásával. Négy eset jutott el a vádemelésig, túlnyomó többségében hivatásos vadászok voltak a gyanúsítottak. De a bírói gyakorlattal sem, mivel az eddigi esetekben nagyon enyhe ítéletek születtek. Pedig a legtöbb esetben három tényállás is megvalósult, nevezetesen méreggel való visszaélés, állatkínzás és fokozottan védett madarak elpusztítása. Sajnos egyetlen esetben sem született letöltendő szabadságvesztés kiszabása, pedig ezt az ide vonatkozó törvények lehetővé teszik a bíróságnak. Egy vagy több ilyen ítélet nagyon hiányzik ahhoz, hogy jelentősen visszaszoruljanak a ragadozó madarak

elleni bűncselekmények hazánkban. De talán még ez is kevés lenne. Sokan véljük úgy, hogy komoly változásokra van szükség, amire az idei nyáron történt brutális mértékű turai mérgezés ismét rávilágított. Meg kell vizsgálni több lehetőséget, és ha a bevezetésük jogilag lehetséges, akkor alkalmazni kell azokat. Ilyenek lehetnek a mérgezéses esetekben a vadászati jog időszakos korlátozása vagy a vadhús-, élőnyúl-értékesítés leállítását a hatóság által, esetleg a hivatásos vadászok állami alkalmazásba vétele, hogy ne legyenek a „mérgezel, vagy ki vagy rúgva” kiszolgáltatott helyzetben. Kollégáim most ezen és az ehhez hasonló konkrét, életszerű javaslatokon dolgoznak. Persze ezeket még keresztül kell vinni a törvényalkotáson, amiben segíthet az a hatalmas társadalmi nyomás, felháborodás, amely a turai eset kapcsán kialakult a média segítségével. Nem lesz egyszerű, mert a vadászlobbi nagyon erős, sok-sok politikai összefonódással, hátszéllel.

Én egy picit amiatt aggódom, hogy ezt a hatalmas, szerteágazó szakmai munkát, amely a mérgezések visszaszorítására irányul, meddig sikerül fenntartani anyagilag. Lesz, lesznek-e sikeres pályázatok, amelyek lehetővé teszik a munka

Parlagi sas fészekenlőrzés drónnal, 2021-ben (fotó: Fatér Imre)

folytatását? Bízunk benne, hogy a magyar eredményekre felügyeltek az illetékesek, és pozitív döntések születnek a pályázatok elbírálásakor.

– Aki természetvédelemmel foglalkozik, sosem mehet nyugdíjba... Hogy telnek azóta a napjai? Ha jól tudom, ön jelenleg is foglalkozik ökotúrák és természetfotózás szervezésével is.

– Hatvannégy éves koromban a nyugdíjazás mellett döntöttem. De nagy örömmre azóta is vissza tudok jönni az egyesülethez dolgozni. Továbbra is segíteni tudom például a fiatalabb kollégáim parlagisas-monitoringozási munkáját.

Még a tűzokvédelem kezdetén felismertem, hogy a pályázatok mellett szükség van a támogatók megszerzésére és megtartására is a program finanszírozásához, illetve az egyesület kiemelt vendégeit is legtöbbször én kalauzoltam egy-egy madármegfigyelő, programjainkat bemutató túrán. Így kezdtem el ökotúrákkal foglalkozni, amit a mai napig művelek nyugdíjas vállalkozóként. Elsősorban családokat vagy kisebb baráti társaságokat fogadok madármegfigyelő túráimon itthonról és külföldről. Sajnos a Covid-vírushelyzet ezt meglehetősen limitálta, de a téli lesemből történő ragadozómadár-fotózás nagyon népszerű lett.

Egyidőben nagyon intenzíven foglalkoztam madárgyűréssel, ami szép lassan elhalványult. Mostanában már csak parlagisas-fiókákat gyűrűzök. A természetfotózást sajnos csak amatőr szinten művelem. De az is nagy örömmel tölt el, ha másokat hozok helyzetbe, és így születik egy-egy remek fotó. Ezért téli időszakban elvállaltam a LIFE-os etetőhely üzemeltetését, és a fotólesemből való fotóztatást vállalkozóként csinálom. Ezzel segítem elsősorban a fiatal parlagi sasok túlélési esélyeit, számos színes gyűrűs leolvasás született a lesből készült fotók alapján. Imádom kirándulásokkal, madarászásokkal összekötött gombagyűjtéssel is foglalkozni, ami remekül ki-kapcsol. Nyugdíjasként van egy kis időm az elmaradt otthoni dolgok bepótlására is. Három gyerkcöm és három unokám van. Két lányom már kirepült, de van egy tízéves kislány is, aki még nagyon sok feladatot ad. Így nem lehet unatkozni, mindig van mit tenni a madarakért, a családjáért.

– Munkája kapcsán mit tekint a legfőbb eredménynek, mire a legbüszkébb?

– Talán arra, hogy részese lehettem annak a természetvédő csapatnak, amelynek sikerült a hazai tűzok- és parlagisas-állományt stabilizálni és növekedési pályára állítani.

– Mi a legkedvesebb emléke, amelyet az MME munkatársaként élt át?

– Nehéz kiemelni a legkedvesebb emléket, mert rengeteg ilyen volt... Inkább azt mondom, hogy hálás vagyok a sorsnak, hogy egész életemben dolgozhattam a természetvédelemért, néhány faj védelméért, hittel, meggyőződéssel, hivatással.

– Van kedvenc madara?

– Mivel a hobbim a madármegfigyelés, így több kedvenc madaram is van. Természetesen a sor elején ott van a tűzok, a parlagi sas, a hamvas rétihéja. Szakmám és hobbim miatt is viszonylag sokat tudtam utazni Marokkótól Indiáig. De segítettem a nemzetközi parlagisas-expedíciók munkáját is Ukrajnában, Azerbajdzsánban.

Az interjút Géczyné Ruzs Ágnes készítette 2021-ben

KÁRÓKATONÁK JELADÓS VIZSGÁLATA

Akár röptében, akár a vizek zátonyain, part menti fáin szárítkozva, kitűnik a többi madár közül a jellegzetes alakú és viselkedésű kárókatona, vagy nem hivatalos magyar nevén a kormorán. Nevének említésére vagy a madarak észlelésére igen szélsőséges módon reagálnak az emberek. A madarászok, természetszeretőik szívesen gyönyörködnek benne, egyes halgazdálkodók pedig tűzzel-vassal küzdenének ellene, ami egyetlen okra vezethető vissza, a kárókatonák „mértéktelen” halfogyasztására.

Ahol terményt halmozunk fel, ott a táplálékforráson előbb-utóbb megjelennek az azt fogyasztó állatfajok is. Ez mindig is így volt, és a gazdálkodó ember különböző módszerekkel védte és védi a megtermelt javakat. Ennek eszköztára rendkívül változatos, gyakran végzetes a hivatlan fogyasztóra, sokszor csak igyekszik kizárni, távol tartani azt az élelemforrástól. Az együttélés lehetőségét ritkán kereste az ember, pedig ez az egyetlen törvényes út védett vagy az Európai Unió madárvédelmi irányelve alapján oltalom alatt álló állatfajok esetén. A kárókatona ez utóbbi kategóriába tartozik, így több, szabályozott lehetőségük van a gazdálkodóknak a távoltartásukra, gyérítésükre.

FONTOS A FAJ MEGISMERÉSE

Ahhoz, hogy megtaláljuk a békés egymás mellett élés mikéntjét, szükséges ismerni az érintett ágazat, a halgazdálkodás működését és a kárókatona életmódját, szokásait, viselkedését.

Az MME szakmai múltja és a madárvonulás-kutatásban szerzett tapasztalata segítségével részt vesz a kárókatonák mozgásmintázatainak és vonulásának kutatásában a hagyományos madárgyűrés és a modern technikai eszközök segítségével. 2021-ben, az Agrárminisztérium Halgazdálkodási Főosztályának támogatásával, a kárókatona hazai fészkelő állományának területhasználatát és vonulását vizsgálták az MME Dél-balatoni Helyi Csoportja és a Balaton-felvidéki Nemzeti Park Igazgatóság szakemberei a Madárgyűrésési Központtal közösen (HAGF/9/2021. „A kárókatona okozta kár hatékony kezeléséhez szükséges kutatás”).

MAGYARORSZÁGON ŐSHONOS

A kárókatona széles földrajzi elterjedésű madárfaj, Dél-Amerika és a sarkvidékek kivételével valamennyi kontinensen előfordul. Őt alfajának fészkelőterületei más-más régióban helyezkednek el. Nálunk az Eurázsia nagy részére jellemző *Phalacrocorax*

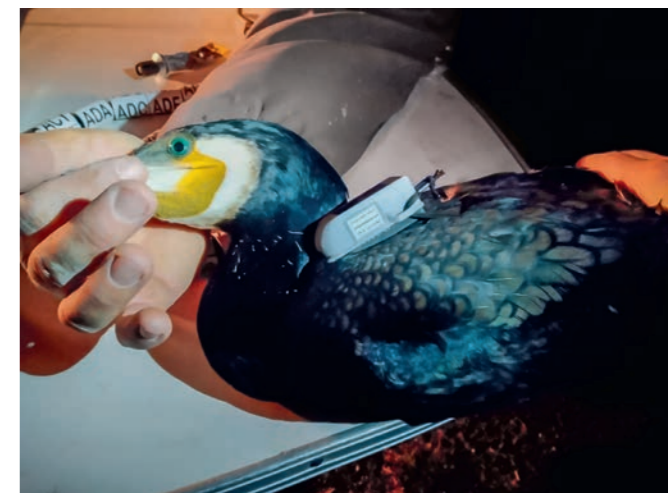
← Kárókatona fészkeltelep nádban (fotó: MME archívum)

carbo sinensis alfaj fészkel. A Kárpát-medencében őshonos, de a hazai fészkelő állománya a 20. század elejére a természetes élőhelyek elvesztése, valamint az intenzív vadászat következtében felmorzsolódott. 1947-től kezdett újra költöni itthon, kezdetben a Kis-Balatonon. Az 1970-es évek második felében jelentek meg telepei a Tiszán, az 1990-es években a Hortobágyon is. Jellegzetes fészkeltepeivel a nagy folyók menti galériaerdőkben, kisebb-nagyobb természetes tavak és mocsarak térségében, illetve halastavak közelében találkozhatunk. Fészket többnyire idős fák ágvillaiba építi gallyakból. A kárókatonák ürüléke hamar elpusztítja a fészket tartó fákat, de a madarak továbbra is használják ezeket.

A kárókatona világállománya nem veszélyeztetett, az észak-európai fészkelő állomány növekszik. A költő párok számának hazai növekedése az utóbbi évtizedben megállt, és lassan csökkenő tendenciát mutat, ami valószínűsíthetően a táplálkozóterületeken végzett intenzív gyérítés következménye.

ITTHON MÁR HETVEN ÉVE GYŰRÜZIK

Magyarországon 1908-tól van szervezett madárgyűrés, de közel fél évszázad adatai csak töredékesen maradtak fenn, elsősorban csak azok, amelyeket a Madártani Intézet folyóiratában, az Aquilában leközltek. Mivel abban az időszakban a kárókatona nem fészkel Magyarországon, csak néhány (összesen hét példány) külföldi gyűrés madár hazai kézre kerüléséről van archiv publikált adat. 1953-ban kezdték gyűrizni a kis-balatoni állományt (Warga Kálmán), de csak egy adat maradt fenn. 1958-ban jelöltek nagyobb mennyiségben kárókatona-fiókákat, huszonhat példányt a Kis-Balatonon (Steffel Gábor). Ezt követően az 1980-as évektől kezdődtek a rendszeresebb gyűrések több fészkeltelegen. Magyarországon ez idáig 2662 nagy kárókatonát gyűrűztek meg, legnagyobb rész fiókákat. Az eddig itthon meggyűrűzött madarak közül hetvenkét példány került meg belföldön, és nyolcvanhárom külföldön. Ezek nagy része kézrekerülési, ezen belül elsősorban

Öreg kárókatona jeladóval az elengedés előtt (fotó: MME archívum)

lelőésből származó adat. 2016-tól használnak távcsővel, teleszkóppal is leolvasható színes jelöléseket a kárókatona-vizsgálatokban. A színes gyűrűvel megjelölt madarak (325 példány) közül eddig huszonnyolc példányt figyeltek meg és azonosítottak a színes jelölésük alapján.

Az itthon gyűrűzött madarak megkerülési adataiból látható, hogy a hazai fészkelő kárókatonák elsősorban a Kárpát-medence déli területein, a Földközi-tenger középső medencéjének partvidékein telelnek, és több esetben előfordult északi irányú elmozdulás is (Csehország, Lengyelország és Németország keleti határvidékei).

Magyarországon eddig 456 külföldi gyűrés kárókatona megkerülési adatait regisztrálta a Madárgyűrésési Központ. Ezeknek a madaraknak közel kétharmada a Balti-tenger országaiból érkezett a Kárpát-medencei telelőterületekre. Ezek az adatok mutatják, hogy ősszel az itthoni kárókatona-állományhoz északi területekről érkeznek nagy számban madarak. A vizek befagyásával ezek jelentős része déli irányba vonul, a be nem fagyó, táplálékban bő vizeken azonban sok példány áttelel.

Magyarországon jelölt nagy kárókatonák külföldi vonatkozású megkerülési térképe

Magyarországon megkerült külföldi gyűrésű nagy kárókatonák megkerülési térképe

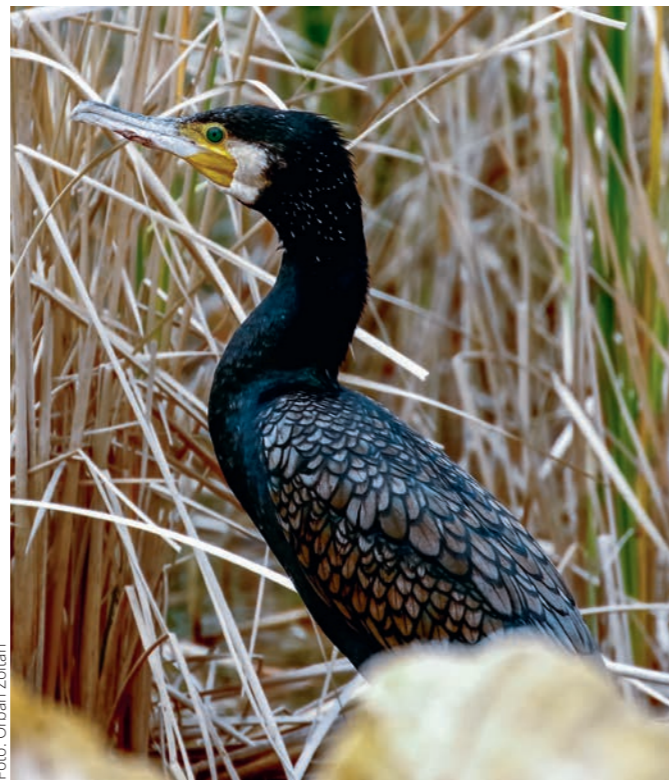
MODERN TECHNOLÓGIA AZ ORNITOLÓGIÁBAN

Az utóbbi évtizedekben jelentek meg a különböző nyomkövető eszközök, melyek mérete rohamosan csökken, egyben megbízhatóságuk, tartósságuk évről évre fejlődik. A 2021-ben végzett vizsgálatokban a Balaton térségében fészkelő kárókatona területhasználatát és mozgásait OrniTrack-25D GPS-GSM műholdas jeladókkal vizsgáltuk. Ez egy speciális kialakítású, nagy víznyomásnak ellenálló eszköz, tömege mindössze harminc gramm, méretei 61x25x20 mm, energiaellátását napelemekkel töltött akkumulátor biztosítja. A jeladót hátszakszerűen, speciális teflonszalag hámmal a madár hátára szereltük fel. A gyűjtött pozícióadatokat a készülék automatikusan küldi GSM/GPRS-rendszeren (a mobiltelefon-cellahálózat „tornyain” – a szerk.) keresztül egy webalapú adatbázisba. Megfelelő töltöttség mellett átlagosan tízpercenként kaptunk földrajzi koordinátákat a madarak pozíciójáról. A jeladó a GPS-pozíció mellett több technikai adatot is rögzít, mint például a dátumot és az időpontot, sebességet, irányt, gyorsulást (három tengely mentén), környezeti fényintenzitást, hőmérsékletet, akkumulátor töltöttségét stb.

Tíz kárókatona került jeladóval 2021 tavaszán, hat példányt a Kis-Balatonon, négyet a Nagy-berekben fogtunk be a jelöléshez. Előzetes terveink szerint öt öreg, fészkelő madárra és öt fiókára került volna nyomkövető eszköz, de az öreg madarak befogása akadályokba ütközött. Mivel a fészkelést a vizsgálat érdekében csak minimális zavarásnak lehetett kitenni, az öreg madarak befogási kísérletét nem lehetett folytatni, így végül csak egy fészkelő példány kapott jeladót április 17-én a Kis-Balatonon. A többi jeladó fiókákra került, ezek felszerelését május 8-án minimális zavarással, gyorsan és zökkenőmentesen végeztük. Kizárólag nagy méretű, külön-külön fészkekből származó fiókákra kerültek az eszközök. A jeladók a felszerelés után kifogástalanul működtek, az adatok alapján nem zavarták a madarak mozgását. A tíz jelölt egyed közel 170 ezer földrajzi pozícióadatot szolgáltatott 2021-ben.

TÍZ KÁRÓKATONA, TÍZ TÖRTÉNET

Az egyetlen fészkelő öreg példány jeladója három hónapig működött, ez idő alatt a madár nem hagyta el a Kis-Balaton területét, azon belül négy kiemelt területen tartózkodott a legtöbbet. A madár otthonterülete (home range) 15,7 km² volt. Az utolsó érkezett jelek alapján a madár feltehetően elhullott.

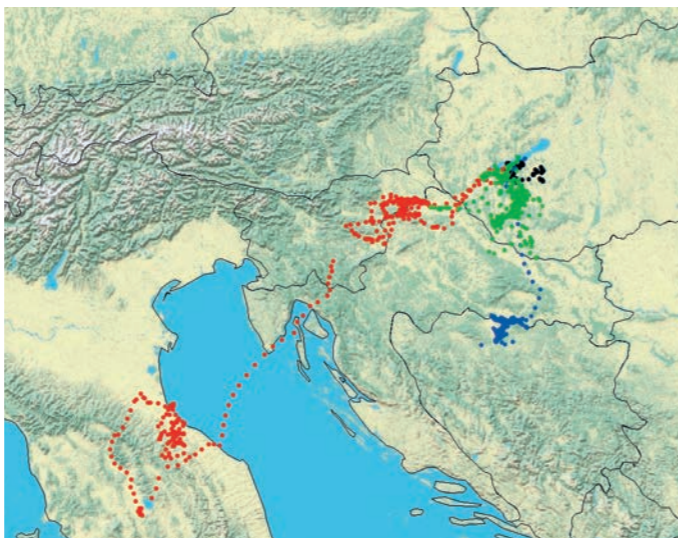
Fotó: Orbán Zoltán

A Kis-Balatonon öt fiókára került jeladó. Ezek a madarak a kirepülésüket követően külön-külön utakon jártak, de mind-egyik madárról elmondható, hogy a Kis-Balaton térségét elhagyva dél-délnyugati irányban mozdultak el. Egy-egy példány huzamosabb ideig tartózkodott itthon, a Pötrétei-halastavak, a Miklósfai-halastavak, a Mura és a Dráva folyók környékén, valamint Horvátországban a Dráva és a Száva folyók környékén. Az egyik jelölt kárókatona július 4-én fél tizenegy után indult el nyugat-délnyugati irányba, majd öt órával később, 278 km-t megtéve elérte az Adriai-tengert. Átlagsebessége 55,6 km/h volt. Korábban már megtett utat ugyanebben az irányban, a Muráig és vissza. Július 11-én adott utoljára jelet Olaszországból, Porpetto mellől. A madarat feltehetően lelőtték.

A Nagy-berekben négy fióka kapott jeladót. Ezeknek a madaraknak a mozgástartományja nem sokban tért el a kis-balatoni kelésű kárókatonaéétól. Az egyik példány csak ritkán hagyta el Somogy megyét, a Nagy-bereken kívül jellemzően a

A Kis-Balatonon jeladóval ellátott madarak mozgásai

Kaposmérő környéki és dél-somogyi halastavakat kereste fel. Innen repült ki a másik olyan jelölt kárókatona is, amelyik elvonult az Appennini-félszigetre. Ez a madár a Nagy-berek és a Kis-Balaton területén mozgott június 25-ig. Ez idő alatt csak egy alkalommal repült távolabb. Ezután közel négy hónapon át a Dráva mentén mozgott. Október 24-én hajnalban Trakostyán környékén tartózkodott, majd elindult délnyugati irányba. A következő pozíciót innen 99 km-re, fél tizenkettőkor rögzítette az eszköz. Sajnos a köztes időről nincs információ, de a sebességadat alapján 50 km/h sebességgel mozgott a madár. Ezt követően, 12:48-kor már 58 km-rel távolabb, a tengerpart felett repült (Fiume közelében). További 199 km megtétele után 15:18-kor elérte az olasz partot (Marotta közelében). Innen is továbbrepült, és 128 km-rel távolabb fél hat előtt két perccel Siena megyében volt (Lago di Chiusi). A sebességadatok alapján 100 km/h feletti sebességet is elért, de átlagosan 64 km/h-val repült hat órán keresztül. Vélhetően november 6-án volt utoljára életben a madár Olaszországban, Pesaro és Urbino megyében, Casinina településtől délkeletre, a Foglia folyó mellett. Ezt követően néhány nap múlva még két utolsó jel érkezett az előbbi helytől körülbelül száz méterre. A madarat vélhetően ebben az esetben is lelőtték.

A tíz jelölt kárókatona természetesen nem reprezentálja a teljes hazai állományt, de részletes képet ad az egyes példányok viselkedéséről. Az egyetlen öreg példány a költőhelyén, kizárólag a Kis-Balatonon mozgott, azt nem hagyta el, de sajnos csak nyár közepéig érkeztek adatok a jeladójából. A kilenc vizsgált fiatal kárókatona területhasználata meglehetősen eltérő volt, ugyanakkor több egyed esetében jellemző volt, hogy a fészkelőterületet hozzátévelegesen egy hónap után dél-délnyugati irányban hagyták el, de később több példány is visszatért. Négy madár esetében megállapítható a jelentős halastavi élőhelyhasználat. Érdekes módon a balatoni, illetve a Balaton környéki (déli parti) halastavak használata nem volt jellemző. Három példány esetében volt nagy szerepe a Pötrétei-halastavaknak, illetve egy egyed esetében a belső-somogyi tavaknak. Sajnos mára a tíz madár közül csak egy él biztosan, amelynek még mindig működik a jeladója. Négy elhullott madár

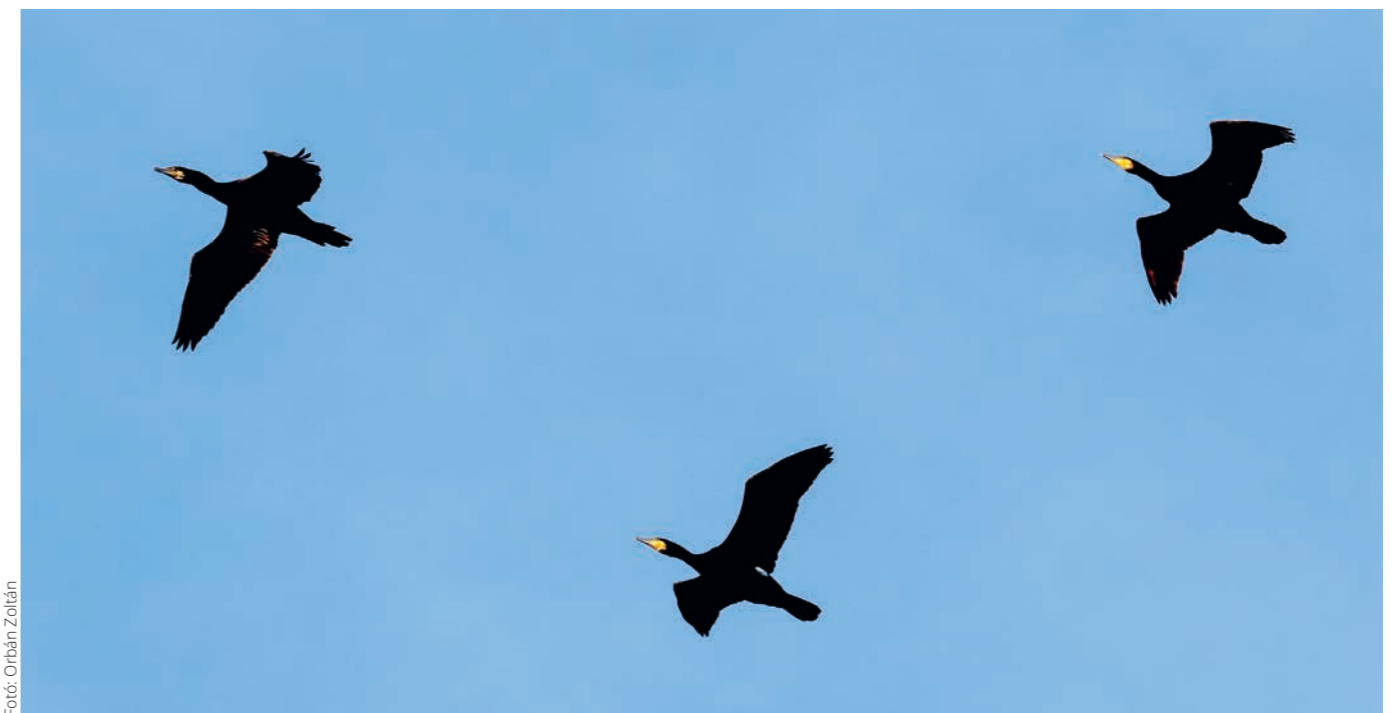
nyomkövetője került meg, közülük egyet a gyéritést végző vadász adott le. A többi sorsa nem ismert, előfordulhat, hogy tönkrementek, de nagyobb a valószínűsége, hogy olyan körülmények között hullott el a madár, amelyek nem kedveztek az eszközök begyűjtésének, esetleg szándékosan tették tönkre a jeladót. A vizsgálat így is sok új eredményt hozott, amely jelentősen meghatározza a Balaton környéki költő állomány mozgásáról, területhasználatairól alkotott képet. Ezek alapján indokolt a vizsgálat folytatása, de nemcsak a Dunántúlon, hanem a tiszántúli kárókatona-kolóniákban is, legalább ugyanennyi madárral. Ennek egyedül a jeladók költsége szab határt.

A KÁRPÁT-MEDENCE VONZÓ TELELŐHELY, DE VESZÉLYES

A kárókatona a 13/2001. (V. 9.) KÖM-rendelet szerint az Európai Közösségben természetvédelmi szempontból jelentős állatfaj. Mivel a Kárpát-medence az észak-európai kárókatona állományának kiemelkedő jelentőségű telelőterülete, ebben az időszakban a be nem fagyott természetes vizeken, halgazdaságok teleteltőtavain egyszerre sok madár is megjelenhet. A teljes telelő állomány pontos nagysága nem ismert, szükséges lenne a jövőben az érdekelt felekkel (halászati szakemberek és ornitológusok) közösen évről évre felmérni az állományt. A jogszabály feltételei mellett lehetőség van riasztására és vadászati eszközökkel történő gyéritésére is. Évente országosan hivatalosan hét-tízezer példányt lönek ki. A gyérités jelenlegi mértéke mellett a észak-európai kárókatona növekvő állománya ellenére hazánkban csökken a telelő madarak száma. Ezzel párhuzamosan a Kárpát-medencei fészkelő állomány nagysága is csökken.

Szükségesnek tartjuk a halgazdaságok figyelmének felhívását arra, hogy a teríték összeszedése és vizsgálata során pontosan dokumentálják a gyűrűs vagy jeladóval ellátott madarak adatait, ez utóbbi esetben a jeladó beküldéséről gondoskodjanak. Minden egyes új adat fontos információ a faj megismerésére és a konfliktusok kezelése szempontjából.

Karcza Zsolt, Kovács Gyula és Szinai Péter

Fotó: Orbán Zoltán

GONDOS SZÜLŐK

– a kanalgémek fiókanevelése a fészeken és kirepülés után –

A kanalgémek a gólyáknál valamivel kisebb termetű, alapvetően fehér színű, hosszú lábú és csőrű gázlómadarak. Különleges, kanálszerűen kiszélesedő csőrük miatt hazai viszonyok között lehetetlen más fajjal összetéveszteni. Félig nyitott csőrükkel jobbra-balra kaszálva lábalkják a sekély, negyven centiméternél nem mélyebb vizeket, és ha a csőrükhöz valamilyen lehetséges zsákmány hozzáér, akkor abban a pillanatban megpróbálják megfogni azt. Elsősorban kisebb halakkal, kétéltűekkel, pióccákkal, vízirovarokkal és kisebb rákokkal táplálkoznak.

A faj intenzív kutatását színes gyűrűs jelölés alkalmazásával 2003-ban kezdtük el Magyarországon. A közel húsz év alatt, amikor a kanalgémcsapatokat lestük a gyűrűs egyedek leolvadásának reményében, a vonulási és kóborlási adatok gyűjtése mellett rengeteg más, érdekes megfigyelésre is lehetőség nyílt, például a kanalgémcsaládok életével kapcsolatban is.

A hazai kanalgémek jelentős része a telet a Földközi-tenger középső részén, Olaszországban, Líbiában, Algériában, de leginkább Tunéziában tölti. Telelőhelyükről az elsők februárban térnek vissza a Kárpát-medencébe. A legkorábban fészkelők március közepe táján már a tojásaikon kotlanak. Telepesen, gyakran gémfélékkel vegyesen fészkelnek halastavak, mocsarak, lápok nádasaiban, de ismertek fűzbokrokra vagy fákon lévő kolóniák is. A kanalgémek hazai viszonyok között jellemzően három, ritkábban négy tojást tojnak. A kotlás az első tojás lerakásakor elkezdődik, ezért a fiókák nem egyszerre kelnek ki. A nagyobb fiókák száraz években a szűkösön rendelkezésre álló táplálékot testi fölünyüket kihasználva eleszik a kisebb fiókák elől, akiknek emiatt az inséges időkben kis esélyük van a kirepülésre. A szülők megosztják a fiókagondozás feladatait: nappal jellemzően a hímek őrzik a fiókákat és a fészkeket, eközben jut idejük a fészkek javítására is. Ha tűz a nap, árnyékolják a fiókákat, esőben pedig védik az elázástól, és melengetik őket. Napközben a tojók járnak táplálék után, és jellemzően délben és este etetnek. Az esti etetés után a tojók maradnak a fészken a fiókákkal, éjjel a hímek járnak táplálék után. Utóbbiak is kétszer etetnek, egyszer éjfél körül, egyszer pedig hajnalban; a hajnali etetéskor történik meg a váltás, innentől kezdve újra a hímek maradnak a fiókákkal. A szülők a fiatalok eleségkérő hangja alapján csalthatatlannal felismerik a saját fiókáikat, és csak őket etetik. Etetéskor az idegen fiókákat nem tűrik meg a fészeken, csőrükkel addig piszkálják őket, amíg a kis „betolakodók” nem távoznak.

A szülő torkából táplálkozó fiatal kanalgém (fotó: Pigniczki Csaba)

A kanalgém-fiókák kikelésüket követően negyvenöt-ötven napig maradnak a gémtelenen. Eleinte a fészken tartózkodnak, később, megerősödve már szétmászálnak a telepen. Ekkor sajátítják el a repülés alapjait is.

Általában május végén vagy június első felében a szülők a fiókákat a gémtelep közelében lévő vizes élőhelyekre vezetik. A kirepüléssel a szülői gondoskodás még nem ér véget, ugyanis a szülők a kirepült fiókákat továbbra is etetik. A fiókák a fejükkel ütemesen bólogatva közelednek a szüleik felé, miközben csirregő hangot hallatnak, ezzel jelzik a szülőknek, hogy táplálékot koldulnak. A szülők a kolduló fióka megjelenésekor még általában vonakodnak attól, hogy megetessék őket, fejüket elfordítják, vagy elkezdnek elsétálni a fiókáik mellől. A fiókák fejükkel ütemesen bólogatva kitaróan sétálnak, vagy ha szükséges, akár futnak is a szülők után. Ha az öregek mellé érnek, fél szárnyukkal a szüleik hátát verdesve követelik a táplálékot, miközben csőrük

← AJ115-ös színes gyűrűs kanalgém Apajon
Jellegzetes kaszáló fejmozgással táplálkozó kanalgém (fotók: Orbán Zoltán) →

végével a szülők csőrtövét próbálják megérinteni. Ez már olyan erős inger, amelynek hatására az öregek a begyükben lévő táplálékot elkezdik visszaöklendezni. Ekkor a fiókák csőrükkel mélyen benyúlnak a szüleik torkába, és a visszaöklendezett táplálékot a szüleik torkából vagy garatjából kiszedik, és elfogyasztják. Ez a fajta, a gázlómadarak körében is egyedülálló etetés mód kitűnően megfigyelhető a kanalgém gyülekezőhelyein, akár kézi távcsővel is.

A gyűrűs fiókák megfigyelései alapján tudjuk, hogy a szüleik akár másfél hónappal a kirepülés után is etetik őket. Kolduló fiókákat több mint két hónappal a kirepülést követően is észleltünk. A tömörkényi Csaj-tavon megfigyeltem, hogy az egyik öreg madár a fiókáját még 2020. október 5-én is etette, ami nagyon késeinek számít. Mivel a kanalgémek vonulása augusztus végén már javában zajlik, felmerült a kérdés, hogy vajon vonulás közben is etetik-e az öregek a fiókákat. Erre a kérdésre a választ egyelőre még nem tudjuk. Olyan családokat is megfigyeltünk, ahol a szülők egyike és/vagy a fióka is gyűrűs volt: esetünkben azt tapasztaltuk, hogy az öregek nemcsak etetik a fiókákat, hanem nagyobb, akár 110–145 kilométeres távolságba is elvezetik őket, miközben a Kárpát-medencében kóborolnak. A Pusztaszeri Tájvédelmi Körzet vizes élőhelyein több esetben megfigyeltünk olyan családokat, amelyek a Hortobágyról vagy a Vajdaságból érkeztek. Az ilyen messzire vándorló családoknál is feljegyeztük, hogy a fiókákat a szülők etetik, vagy a fiókák még koldulnak az öregektől. Több vízimadárfaznál (például hattyúk, ludak és darvak) is ismert az a tény, hogy a családok hosszú ideig, akár az őszi vonulás és a teletés egy részében is együtt maradnak, de a darvak esetében sem ismert, hogy hónapokkal a kirepülést követően is etetnék a szülők a fiókákat.

Ahhoz, hogy még pontosabb ismereteket gyűjtsünk a kanalgémek egyedülálló, kirepülést követő utódgondozásáról, további megfigyelési adatokra van szükség. Ezért arra kérjük a terpmadarászokat, fotósokat és az amatőr madármegfigyelőket, hogy ha lehetőségük van rá, jegyezzék fel és lehetőség szerint fényképezzék le azokat az alkalmakat, amikor akár gyűrűs öreg kanalgém etet fiókát, vagy gyűrűs fiatal etetnek a szüleik, és ezeket az adatokat juttassák el a szerző e-mail-címére. Az ilyen jelentések kapcsán a következő adatokra lenne szükség: a megfigyelés helye és dátuma, az öreg és/vagy a fiatal kanalgém gyűrűjének pontos felirata, illetve adat arról, hogy etetés vagy csak koldulás történt, továbbá fontos a gyűrűs madárról a fénykép megküldése is, ha van ilyen. Természetesen nemcsak a családokban lévő színes gyűrűs kanalgémek adatait gyűjtjük, hanem az év minden időszakában minden megfigyelt színes gyűrűs kanalgém adatát is. Reményeink szerint a széles körben végzett adatgyűjtés új ismeretekkel gyarapítja majd tudásunkat a kanalgémek kirepülést követő utódgondozásáról.

Pigniczki Csaba
kanalgem.hungary@gmail.com

Csapatosan táplálkozó kanalgémek (fotó: Pigniczki Csaba)

Héja sikertelen északibúvár-zsákmányolása

A héja közkedvelt solymásmadár, mert ügyessége és agresszivitása miatt sokféle zsákmány elejtésére alkalmas. Ezt az ügyességét, ha a szerencse úgy hozza, a természetben is megfigyelhetjük. Ilyen szerencséje volt egy únyi lakosnak is. 2020. november 21-én délelőtt az MME Monitoring Központon keresztül talált meg a bejelentő, hogy segítsék neki egy madár megmentésében. Végül abban maradtunk, hogy házhoz megyek a madárért Únyba, amely Komárom-Esztergom megye keleti részében van, közel Pest megyéhez. Miután megérkeztem az Úny nyugati határában lévő kis tanyára, azonnal megvizsgáltam az északi búvárt, amelynek szerencsére nem volt komolyabb sérülése. Majd elmesélte a bejelentő az izgalmas megfigyelését. Reggel egy igen furcsa hangra lett figyelmes, és azonnal keresni kezdte a hang forrását. Így látta meg, hogy egy héja elkapta az északi búvárt, de nem sikerült neki rendesen megfognia, ezért elejtette a közeli szántóföld felett. A bejelentő gyorsan magához vett egy botot, és a búvárhoz sietett. A botot nem kellett használnia, az enyhén sérült madarat végül begyűjtötte, és egy ketrecben helyezte el. Az északi búvár szemmel láthatóan tökéletes állapotban volt, és igen agresszíven viselkedett, erős csőrét használva védekezésre. Alaposan átvizsgálva a has tollazatán lehetett látni kisebb

A szerző felvétele

vérfoltot. Többszöri próbálkozásra sem sikerült a sűrű tollait úgy szétfűjni, hogy látni lehessen a bőrfelületet a sérüléssel. Elképesztően sűrű volt a testtollazata. Az illetékes természetvédelmi hatósággal egyeztetett módon a madarat elszállítottam a helyszínről, és este a naszályi Ferencmajori-halastavak 11-es taván engedték szabadon, ahol bőven találhatott magának táplálékot és búvóhelyet is.

Bátky Gellért

Gólyatöcs fészkelése vizen úszó deszkán

2020 tavaszán Magyarország jelentős részét aszály sújtotta, ezért egyes vízhez kötődő madárfajok, mint például a gólyatöcs, a rendelkezésre álló alternatív költőhelyeken próbálkoztak költéssel. Egyik ilyen lehetséges fészkelőhelynek bizonyult a május 26-án Gara határában, egy sertéstelep hígtrágyaszikkasztó medencéjében lévő deszka is, amelyen egy gólyatöcspár próbálkozott költéssel. A deszka a szél irányának és erejének következtében lassan sodródott a mindössze 1300 négyzetméter alapterületű medencén belül, így tulajdonképpen folyamatos mozgásban volt a rajta költő madarak fészkelőhelye is. A medence szegélyében és a megszilárdult trágyaléfolatokon további három pár kotlott, laza telepet alkotva. A későbbi ellenőrzés során egyértelművé vált, hogy a négy tojásból végül nem kelt ki fióka, és sajnos a többi pár költése is meghiúsult, valószínűleg a predáció és a csapadékos júniusi időjárás miatt.

Tamás Ádám

A szerző felvétele

Rendszeresen lámpán éjszakázó vörös vércse

2011 és 2012 telén rendszeresen egy emeleti, nyitott gang búra nélküli lámpáján töltötte az éjszakákat egy vörös vércse Budapesten, a X. kerületi Martinovics tér egyik lakóházában.

Morandini Pál

Fotók: Línka Claudia

Erdei pacsirta porfűrdője

2020. október 6-án a Hortobágy folyó jobb partja mellett, a Pentezugba vezető dűlőút szélén láttam két erdei pacsirtát, melyek a magas gyomnövényzet között bujkálva szedegettek. Mintegy tizenöt méterről figyeltem őket, amikor egyikük kiszaladt a dudva közül a teljesen kopár szikes útra, és egy kis gödröcskében porfűrdőzni kezdett. A fehérlő sziken körülbelül öt percig forgolódott, szárnyaival is felkavarva a port, majd laposan elnyújtózott, torkát és állát a földhöz dörgölte. Végül tollait ellazítva és megrázva ismét a gaz között bujkáló társához csatlakozott. Az egész jelenetet sikerült végigfotóznom, ami azért volt szerencsés, mert ilyen teljesen nyílt helyen tartósan időző erdei pacsirta porfűrdőjét biztosan ritkán lehet megfigyelni.

A Hortobágyon az erdei pacsirta nem tartozik a fészkelők közé, kisszámú átvonulóként viszont az itteni élőhelytípusok többségét használhatja, mindössze a vizes környezetet kerüli. Pusztai környezetben, dűlőutakon, szántókon, fásítások, bokrosok szélein, elgyomosodott parlagokon, de kivételes esetben lakott belterületen is észleltem. Október-novemberben többször, márciusban szórványosabban kerül szem elé, de magányos példányok ritkán még télen is akadnak. Az 1967-2003 közötti időszakból hatvanhat adata ismert, ezek többnyire egy-öt példányos megfigyelésekről szólnak, de alkalmaslag hat-kilenc, sőt tizenhárom példányt is feljegyeztek (Écsedi Z. [szerk.]: A Hortobágy madárvilága, 2005). Az utóbbi bő másfél évtizedben sem változtak a vonuláskor észlelt létszámok. Egyetlen népesebb csoportjáról szóló adatom, mely a fenti könyv adatsorából kimaradt: 2013. október 16-án tizenhat példányt jegyeztem fel, melyek a nádudvari Borzas-pusztá Sulymos nevű területén egy kukoricatárlón táplálkoztak. Ettől eltekintve napjainkig jellemző maradt az egy-öt példányos észlelés vagy egyes években akár a megfigyelések teljes hiánya.

Kovács Gábor

A szerző felvételei

Sordély „véletlen” megtelepítése szántóföldön

Székesfehérvári szántóföldjeink több cserjésedő löszvölgygel is határosak, ahol a sordély szórványos fészkelőnek számít. A mezőgazdasági táblán először 2014. április 18-án észleltem, amint a ragadozó madarak számára levert akáckarón énekelt lucernában. Később nem láttam, a következő adatra is éveket kellett várni. 2018 áprilisában a lucernánkban, illetve egy szomszédos repceföldön voltak éneklő hímek. Jelenlétük azóta állandósult, minden évben költenek.

Évek óta kísérletezünk, hogy az ölyveknek, vércséknek, erdei fülesbaglyoknak szánt T fák kihelyezésénél megtaláljuk a számunkra is kényelmes, ugyanakkor hatékony megoldást. Ha a földön szétszórva tesszük ki az ülfákat, akkor azokat kaszáláskor be kell szedni, utána ismét ki kell tenni, a szél által kidöntötteket azonban csak a kasza vagy rosszabb esetben a rendszelő „találja meg”. 2018 környékén döntöttem úgy, hogy a körülbelül másfél méteres karókat az egyik héthektáros lucernatábla két szélén helyezem el, mégpedig tartósan. A megtelepedő sordélyok szívesen ültek ki ezekre énekelni.

A 2020/2021-es télen két változás történt. A közeli Aszalvölgyben a védett macskahere körül karózásra használt fákat ezúttal nem tettem félre következő évre, hanem a másik, eddigi „karótlan” lucernatábla szegélyébe kerültek. Készítettem két igen magas, 3,5-4 méteres T fát is, amelyeket a két tábla szélén

áztam be. Egy hím sordély az egyiket örömmel ki is sajátította, rendszeresen énekelt a tetején.

2021. június 2-án és 3-án végeztem az első kaszálást. A karókkal már korábban ellátott lucernában repülő sordélyfiókat láttam, de az egyik szegélyben etető madár is felbukkant, így széles bűvósávot hagytam ki számukra mindkét oldalon. A másik táblán aztán meglepődve láttam egy újabb sordélyt táplálékkal a csőrében, az előző földtől a legtávolabbi szélén, pontosan a fent említett, most télen elhelyezett karók környékén.

A sordély megtelepedése véleményem szerint több tényező eredménye. A szántók mellett ezen a környéken nincsenek fa- vagy bokorsorok, vízvezető árkok, gyomos sávok, vagyis az egyetlen vártapontokat kezdetben az ülfák jelentették. A karók mellett kihagyott néhány méter széles kaszálatlan bűvósávban olyan növények is meg tudnak nőni, amelyek a sordély számára megfelelőek: bogáncsfajok és foltos bürök. Ezek tovább színesítik a szóba jöhető kiülőhelyek kínálatát.

Bár a cél az volt, hogy a pockokkal táplálkozó ragadozó madarak folyamatosan, egész évben találjanak megfelelő üldögélőhelyet a lucernában, ennek örvendetes velejárójaként sikerült megtelepíteni több párban a sordélyt is.

Kovács Gergely Károly

Revírtartó nádirigók repcében

2021. május 11-én a déli, napos órákban terepi vizsgálatokat végeztem Szentés külterületének Belső-Dónát nevű határrészén. Az itt húzódó széles Kórógy-völgy keleti magaspártján haladva arra lettem figyelmes, hogy a földutat szegélyező virágzó repcetáblában nádirigó énekel. A sűrű növényzetből csak néha merészkedett elő, ekkor sikerült megpillantani is, de többnyire lent tartózkodott. Továbbhaladva, egymástól húsz-nyolcvan méteres távolságokra további három revírtartó nádirigót hallottam a repceből, melyek szintén kitaróan énekeltek. A nyílt vízű csatornapartot egy vékony nádas-gyékényes sáv szegélyezi, azonban a madarak mégsem itt, hanem ötven méterrel távolabb és jóval magasabb térszínen

tartózkodtak. A csatorna és a repcetábla között széles sávban nyílt szárazgyep terül el. Valószínűleg a távolabbi víz és a sűrű, biztonságos repce együttes jelenléte váltotta ki ezt az atipikus élőhelyválasztást. Elképzelhető, hogy a költés itt zajlott, később már nem volt módom visszalátogatni a területre.

A nádirigó jellemzően ragaszkodik a vízparti nádas növényzethez, szántóföldi élőhelyével korábban nem találkoztam, és a szakirodalomban sem találtam rá példát. Lehetséges, hogy – akár a klímaváltozás hatására – a faj élőhelybővülésének lehetünk tanúi.

Bede Ádám

A szerző felvétele

Változások a sirályok viselkedésében

Már Fekete István Tüskevár című regényében is szó esik arról, hogy a dankasirályok „a gazdaságot megtisztítják minden féregtől, amit kivet az eke”. Mivel szántóföldjeink a székesfehérvár-csalai regionális hulladéklerakó közelében vannak, ezt gyakran tapasztaljuk. Mindenféle talajbolygatással járó munkaművelet odavonzza a sirályokat; a sztyeppi, sárgalábú és dankasirályokat egész évben, a szerezcsensirályokat költési időben, a viharsirályokat a téli félévben, a heringsirályokat pedig ritkábban és kiszámíthatatlanul. Táplálékuk ilyenkor a parányi lárváktól, férgektől, gilisztáktól a mezei pockokig terjed, élelemkeresésüket gyakran parázs vitákkal, civakodásokkal, kergetőzésekkel teszik változatosabbá.

Lucernakaszálás először 2013-ban csalt hozzánk danka-, hering-, sztyeppi és sárgalábú sirályokat, de akkor még csak tétován üldögéltek a rendeken, esetleg rovarokat csipegettek le a növényekről. A későbbi években nem változott sokat a helyzet: a kaszálás alapvetően a fehér gólya, a varjúfélék, a seregély és a ragadozók örömmünnepe volt.

2020. július 5-én a lucerna az évi második kaszálása során tapasztaltam először a sirályok részéről ugyanazt a nagyon élénk traktorkövetést, mint amelyet talajmunkáknál megszoktunk. Kétszáz sirály dongta körül a gépet, körülbelül harminc szerezcsensirály volt, a többi dankasirály. Fő táplálékuk a láncfüggönyös vadriasztó által a növényzetről felriasztott zöld lombzsöcske volt.

2021 júniusában három lucernatábla kaszálását végeztük három különböző napon. Először még csak néhány danka- és nagy sirály jött, ám már akkor is zsákmányoltak mezei pockot. A másik két napon azonban legalább száz dankasirály felhőzött a kasza nyomában, és egymás után csípték nyakon a pockokat. Egy sikeresen zsákmányoló példány ilyenkor azonnal elkezdett cikázni, hiszen öt-tíz irigy fajtársa rontott rá rikácsolva, hogy a prédát elmarja. A sikeres vadász sokszor csakugyan kénytelen volt elejteni a pockot, de jó néhány esetben láttam azt is, hogy a számára meglepően nagy falatot ügyesen lenyelte röptében. Fantasztikus látványt nyújtottak a hátsó ablaktól néhány méterre lebegő, le-lecsapó nászruhás dankasirályok. A szerezcsensirályok talán nagyobb méretük, rosszabb fordulékonyságuk miatt a pockfogásban meg sem próbáltak részt venni. Kis csoportokban álldogáltak a rendeken, és rovarokat csipegettek róluk.

Ha ez a viselkedés a jövőben állandósul, akkor a mezei pocok elleni biológiai védekezésben fantasztikus segítő társaink lesznek, hiszen eddig egyetlen madárfaj sem csapott le tömegesen a frissen lekaszált területre a kasza elhaladása után néhány másodperccel. Rámenős, villámgyors, egymással is versengő vadászatuk remekül kiegészítheti a fehér gólya, nagy kócsag, egerészölyv türelmes, illetve a barna rétihéja és a vörös vércse alapos módszerét.

Kovács Gergely Károly

Kakukk táplálkozása nyílt területen

2021. május 11-én Szentés külterületének Fertő határrészében végeztem madártani megfigyelést napos, meleg időben. Késő délelőtt a Tari-tótól északkeletre elhaladva arra lettem figyelmes, hogy az itt fekvő vakszikes meder rövid fűvű, kamillás foltjaiban, teljesen nyitott területen két kakukk (egy szürke és egy vörhenyes színváltozatú madár) táplálkozik egymástól néhány tíz méter távolságra. Rovarokat, valószínűleg sáskákat csipegettek össze oly módon, hogy páros lábbal a talajon ugrálva, üldözve fogták el azokat. Néhány perc múlva más-más irányba, távolabbi fasorokba repültek el, de azután kis idő elteltével többször visszatértek a szikes gyepre táplálkozni. A viszonylag rejtőzködő életmódú kakukkról köztudott, hogy elsősorban nagy méretű szőrös hernyókat fogyaszt, az eddigi madártani megfigyeléseim során nyílt területen való táplálékszerzést még nem tapasztaltam, és a szakirodalomban sem találtam rá példát.

Bede Ádám

Molnárfecskefészket romboló nagy fakopáncs

Marcaliban egy négyemeletes társasház harmadik emeletén a lakók arra lettek figyelmesek, hogy az eresz alatt a molnárfecskek lakott fészket egy nagy fakopáncs rombolja szét 2021. június 1-jén. A madarat nem akarták megzavarni, de megörökítették az esetet. A megfigyelők leírása szerint „a fészeknél megjelent harkály nem teketóriázott, csőrével nekiesett a fecskefészkeknek, nem kis zajt keltve ezzel”. A fészek oldalát szinte teljesen eltávolította, láthatóvá váltak a tojások, azok is megsérültek, a csőrével fel is tört néhányat. Az eredmény a fotón látható. Az kérdéses, hogy célirányosan választotta-e táplálkozási célból a lakott fészket, vagy a harkályok épületeken szokásos, szigetelést és faanyagot véső viselkedésének esett áldozatul fészek és a tojás. Kíváncsi volnék, hogy tapasztalt-e más is hasonló viselkedést nagy fakopáncsnál.

Illés Péter

A szerző felvételei

MME

2022. január-március

HÍREK

Az MME a harminc helyi csoport alkotta országos hálózat keretében végzi a legkiterjedtebb természetvédelmi és szemléletformáló munkát. Belépéskor tagjaink automatikusan a lakóhelyükhöz legközelebbi csoporthoz kerülnek, de természetesen lehetőség van a kérésnek megfelelő csoportba kerülésre is. A helyicsoporthálózatról és programjairól az MME-honlap (mme.hu) kezdőoldalán (Helyicsoporthírek és Eseménynaptár, valamint térkép lent) lehet tájékozódni. Amennyiben szeretne bekapcsolódni a csoportja munkájába, kérjük, vegye fel a kapcsolatot a helyi tisztségviselővel, és iratkozzon fel a levelezőlistára is.

BARANYA MEGYEI CSOPORT

A vörös kányák teletől állományainak nemzetközi felméréséhez kapcsolódva január 7–11. között végeztünk terepbejárásokat Baranyában. Figyelmünket ezúttal is a megye déli és nyugati részére, a kányák leggyakoribb előfordulási helyeire összpontosítottuk. A megfigyelt példányok száma újabb rekordot hozott, és a területi eloszlásban is markáns különbség mutatkozott a tavalyihoz képest. A korábbi legjelentősebb megyei (egyben hazai) éjszakázóhelyet Baksa mellett a kányák idén nem használták, ott egyetlen példányt sem láttunk. A madarak átköltöztek a Garé melletti erdőbe. Itt az egyik hajnali kihúzásakor kilencven példányt számoltunk meg. Ezenkívül még Iba-fán, Magyarmecskén, Okorágon és Vajszlón észleltük a kányák jelenlétét. Összesen kilencvennyolc példányt figyeltünk meg, közel kétszer annyit, mint egy évvel korábban. Ezenkívül még négy áttelelő barna kánya jelenlétét is sikerült bizonyítanunk. A Magyarországon teletől vörös kányák számát a felmérés időszakában 155-160 példányra becsülték a megfigyelők. A baranyai kányák ennek a mennyiségnek közel kétharmadát adták.

Az uráli bagoly alkalmi baranyai megjelenését az elmúlt hatvan évben mindössze egyetlen hiteles adat bizonyította. Késő ősztől kezdve azonban több településről is jelezték a faj előfordulását. Összesen tizenhárom megfigyelés igazolta inváziószerű beözönlését, amely egybecseng az országos tendenciával. Novemberben és decemberben hat példány (Hímesháza, Komló, Lothárd, Pécs [2 pld.], Sellye), januárban és februárban hét példány (Helesfa, Hobol, Nemeske, Szaporca, Szentegát, Szigetvár, Zók) adata került be a megyei madárfaunisztikai adattárba.

Bank László

BÖRZSÖNYI HELYI CSOPORT

A Börzsönyi Helyi Csoport 2022-ben is részt vett január 14–16. között az Országos sasszinkronon. A Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság munkatársaival együttműködve húsz fő figyelte a ragadozó madarakat. A helyi csoport teljes területét nem sikerült lefedni, de a jelentősebb helyeken volt megfigyelő. A Börzsöny, a Nyugat-Cserhát, az Ipoly-völgy és a Váci-sík területén összesen kilenc ragadozó madárfaj került szem elé. A felmért teletől ragadozó madarak száma a 2021. évihez képest hasonló arányokat mutatott. A legtöbb (116 pld.) egerészölyv volt,

ezenkívül hét rétisas, két-három parlagi sas, tíz vörös vércse, tizenöt karvaly, egy-két héja, hét kékes rétihéja és egy gatyás ölyv került szem elé.

A helyi csoport területén több mint ezer odú van kihelyezve, a legkisebb, A típusú odútól a legnagyobb, baglyok számára kihelyezett költőládáig. Erdőrészenként általában harmincötven darabból aló odútelepeket alakítottunk ki. A telepeken a legtöbb odú a cinegék és örvös légykapók fészkelésére alkalmas B típusú. Foglaltságuk igen magas, közel 90%. Az odúkba gyakran pelék költöznek, működési területünkön mindhárom hazai peléfaj – mogyorós, erdei és nagy – előfordul. Az odúk rendszeres ellenőrzését, gondozását a csoport tagjai végzik Nagy Csaba vezetésével. Legtöbb feladat a téli hónapokban

Fotó: Gellért Menyhárt

Fotó: Gellért Menyhárt

van, amikor a takarítás, javítás, a használhatatlank cseréje zajlik. Februárban az egyik odútelepen az összes odút le kellett cserélni, a régiek annyira elhasználódtak az évek alatt, hogy már nem lehetett azokat javítani. Az előző évek felmérése alapján a csoport működési területének déli részén és az Ipoly-völgyben jelentős füleskuvik-állomány él. Az Agrárminisztérium 2021. évi Zöld forrás pályázatának támogatásával speciális D típusú odúk készültek számukra Varga Péter asztalosüzemében. Ezek folyamatosan kerülnek ki az alkalmas élőhelyekre, további fészkelési lehetőséget kínálva ezeknek az apró természetű baglyoknak.

Márciusban nyilvános madárfigyelő napot tartottunk a váci ligetben. A kellemes, napos időben közel ötvenen jelentek meg. Volt, aki egyedül érkezett, de többségben gyerekes családok jöttek el. A ligeti tó egy részét még jég borította, de voltak szabad vízfelületek, ahol érdekes vízimadarakat lehetett látni. Élénkek voltak a harkályok, a csuszkák és sok énekesmadár dalolt a fákon. Láttunk karvalyt és egy egerészölyvet. A séta vége felé meglepetésként Dénes János tagtársunk tartott egy rögtönzött madárgyűzési bemutatót. Testközelből láthattunk cinegéket, őszapókat és meggyvágókat, miközben sok érdeklődést hallhattunk a madárgyűzésről.

Szöd határában évek óta költenek gyurgyalagok. Az egyik jelentős fészkelőhelyen leomlott a löszfal, ezért alkalmatlanná vált a fokozottan védett madarak fészkelésére. Gellért Menyhárt tagtársunk április elejére szervezett társadalmi munkát. A lelkes fiatalok ásóval, lapáttal tisztították meg a területet, és ennek köszönhetően tavasszal egy teljesen felújított partfal várja a löszfalakban költő partifecskeket és gyurgyalagokat.

Dénes János

BUDAPESTI HELYI CSOPORT

A 2022. január 1-től helyi (fővárosi önkormányzati) védetség alá került II. kerületi Jegénye-völgy természetvédelmi területre hirdettek meg közös szemétszedési akciót a II. Kerületi Önkormányzat, a BKM Nonprofit Zrt. FŐKERT Főigazgatósága, valamint a helyi csoportunk.

Több mint nyolcvan lelkes önkéntes vett részt az akcióban, és kezdte meg a szeméttől terhelt erdőrésztetek kitarítását. A szemétszedés mellett sor került a terület kora tavaszi növényzetének vizsgálatára is, ennek során kerültek elő a védett Duna-völgyi csillagvirág, a nemes májvirág és a szártalan kankalin kisebb kivadult populációi. A mérsékelt övi orchideák közül pedig a védett bíboros kosbor egy tövére is sikerült rábukanni. A jól sikerült akció során a harminckét hektáros védett

Fotók: Bajor Zoltán

területnek körülbelül a feléről sikerült összegyűjteni az évtizedek óta gyűlő szeméthalmokat (sittkupacok, betontömbök, régi drótkerítések, gumik és háztartási hulladékok), ami nagy előrelépést jelentett a teljes megtisztítás irányába. A szervezőkben pont emiatt már a nap vége felé megfogalmazódott, hogy a nagytakarítást folytatni fogják a későbbiekben is. Az önkéntesek a helyi csoportunknak köszönhetően némi meleg teával és kávéval, valamint szendvicsekkel feledtethették a szemétkupacok felszámolása okozta fáradságot. Köszönet illeti a társszervezőket is, akik nélkül ez a program nem jöhetett volna létre, és nem lett volna ennyire sikeres.

Bajor Zoltán

BÜKKI HELYI CSOPORT

Mozgalmasan telt az év első negyede helyi csoportunk életében. Heves és Borsod-Abaúj-Zemplén megye területén részt vettünk a 19. Országos sasszinkronon, illetve január végén az erdei fülesbagoly teletőhelyeinek felmérésében. Bár az időjárási feltételek mindkét felmérés időpontjában a lehető legkedvezőtlenebbül alakultak a térségben, a terepi hangulat és

a remek társaság némi kárpótlást nyújtott a viszontagságokért. A költési szezon megelőzően nagytakarítást tartottunk odútelepeinken, szükség esetén javítottuk, cseréltük a költésre alkalmatlanokat.

Fotó: Vig Zsófia

Február végén a Bükki Nemzeti Park Igazgatósággal és Gelej Község Önkormányzatával együttműködve megtisztítottuk a település határában található erdőt az illegálisan lerakott hulladéktól. Mindössze hét résztvevő alig öt óra munkával közel negyven zsák szeméttől szabadította meg a területet. Ez az akció remek példája annak, hogy egy kis közösség is rengeteget tehet, hogy környezetét egészségesebbé és szebbé varázsolja.

A terepi feladataink ellátása mellett továbbra is nagy hangsúlyt kap a környezeti nevelés és szemléletformálás. Összességében több száz óvodásnak és iskolásnak tartottunk természetismereti, szabadtéri foglalkozásokat, madárgyűrző bemutatókat. Foglalkozásainkat mindig érdeklődéssel és lelkesedéssel várják a gyerekek és természetesen a pedagógusok is. Ezúton is köszönjük önkénteseink töretlen lelkesedését és fáradhatatlan munkáját!

Vig Zsófia

DOMBÓVÁRI HELYI CSOPORT

A Baranya és Tolna megye határán elhelyezkedő Béka-tavaknál gyönyörű napos időben várta helyi csoportunk a sasszinkronra érkező érdeklődőket január 15-én. A korábbi napokhoz képest tovább gyarapodott a hatalmas lihogó körül pihenő madarak száma, így volt mit megfigyelni a Dombóvárról, Kaposvárról és Pécsről érkező közel negyven vendégnek a két spektívvel és tizenöt távcsővel. A program egy tájékoztatóval kezdődött, melyből a jelenlévők megtudhatták a tavakon eddig megfigyelt fajok számát (246), a megfigyelésre legalkalmasabb

A Farkas család Kaposvárról jött (fotó: Kovács Zsolt)

Béka-tavak lihogó (fotó: Kovács Zsolt)

hónapokat és napszakokat. A tájékoztató után elkezdődött a vízen tartózkodó és a jégen pihenő fajok bemutatása. A területen nem vadásznak vízimadarakra, ezért a csoporttól 100-350 méterre lévő madarak nyugodtan táplálkoztak, úszkáltak és pihentek a napsütésben. „Megrendelésre” délután két óra után megérkezett a légtérbe két rétisas, majd leszálltak a jégre a récehad szomszédságában. Nem kis meglepetésre nagy fürdőzésbe kezdtek a jég hideg vízben, majd a közeli fákra repülve a kárókatonához hasonló szárnytartással szárítottak. Ritka élmény volt! Másfél órányit figyelhettük a két öreg példányt, de láttunk vitorlázó egerészölyveket, vadászó kékes réti-héját és egy sármányokat üldöző him karvalyt is. A légtérben többen először láttak viharsirályt, nyíl farkú, csörgő és füttyülő récét, réti-héját és evező, majd vitorlázó fiatal rétisast. A pihenő példányok között megfigyelhették az elmúlt harminc év legnagyobb példányszámú nyárlúd-csapatát, több mint száz bütykös hattyút, a látványos színezetű him kanalas, csörgő récét és a háromszáz példányt meghaladó napozó füttyülő récét. A kétórás program zárásaként egy jégmadár is megmutatta magát, hangját is hallatva. A terepi munkát népszerűsítő és a helyi madarászok munkájába betekintést adó „nyílt délután” már megelőzte Alsómocsolád, Alsóleperd, Szilfás, Nagykondda, a Kapos völgyének hat kilométeres, a Baranya-csatorna öt kilométeres és a Kis-Konda-patak völgyének hat kilométeres szakaszának bejárása. Így összességében hét rétisast, öt kékes réti-héját, tizenhat egerészölyvet, öt karvalyt és egy nagy örgébicset láttunk.

Nagy Sándor

KISALFÖLDI HELYI CSOPORT

Helyi csoportunk több ragadozómadár-szinkronszámlálásban vett részt a tél folyamán. A januári sasszinkron keretében a Szigetközben tartottunk egy szervezett akciót, melyben tíz helyszínen mintegy negyven önkéntes vett részt. Negyvennégy rétisas és egy parlagi sas került elő ezen a napon.

A Vízimadár-védelmi Szakosztály felhívására vízimadarakat is számoltunk, mintegy 4200 példányt, érdekesebb fajok: két énekes hattyú, két hegyi réce, valamint egy cigányréce x barátréce hibridet figyelhettünk meg. Elsősorban a hansági vizeken a téli időszakban, az országos vadlúdszinkron keretében is számoltunk vízimadarakat minden hónap közepén.

Részt vettünk a nemzetközi vöröskánya-szinkronszámlálásban, két helyszínen negyvenhárom vöröskányt és két barna kányt számoltunk. Az országos kékesréti-héja-számlálás során hat helyszínen huszonhat kékes réti-héját figyeltünk meg. Január végén az országos erdei fülesbagoly-szinkron keretében

Erdei fülesbagoly felmérés, Gönyű (fotó: Juhász Kata)

Erdei fülesbagoly felmérés, Győrzámoly (fotó: Győrig Előd)

Kuvikodú-kihelyezés a Mosoni-síkon (fotó: Bodics Dániel)

hatvannégy településen számolt ugyanennyi önkéntesünk összesen 916 erdei fülesbaglyot, két macskabaglyot és egy kuvikot.

Februárban a Szentiváni Madárbarát Kör madáresély-osztást tartott Győrszentivánon. A szentiváni bázison tíz D odút, tizenöt vércseládát és húsz madáretetőt készítettünk el a tél folyamán. Kihelyeztünk hat kuvikodút, többségében a Töközbe, egyet pedig a Mosoni-síkra, továbbá a mosoni-síki vércseládatelepünkön elvégeztük a karbantartási munkákat, és néhány rossz állapotú odút kicseréltünk.

A csapat a 2021/2022. téli szezonban mintegy 1800 hektár erdőt járt le ragadozómadár-fészkeket keresve. Eredményes szezonon vagyunk túl, hiszen több, eddig ismeretlen fekete-golya-fészket találtunk. Tavasszal a Fertő-Hanság Nemzeti Park Igazgatóság munkatársaival közösen visszaellenőrizzük ezeket a fészkeket, reméljük, minél több helyszínen lesz sikeres költés.

Március végén vasúti madárpusztulás felmérését végeztük a Rajka és Hegyeshalom közötti mintegy tíz kilométeres szakaszon. Vasúti ütközés áldozatai a vizsgált szakaszon: öt mezei nyúl, négy fácán, két nem meghatározható madár, egy vad-disznó, két fekete rigó, két őz, egy-egy vörös róka és borz. Vasúti felsővezeték által áramütött madarak: egy nem meghatározható madár és egy egerészölyv.

Győrig Előd

KOMÁROM-ESZTERGOM MEGYEI HELYI CSOPORT

Januárban helyi csoportunk részt vett az Országos sasszinkronon. Harminchét rétisast és négy parlagi sást észleltünk, összesen 361 ragadozó madarat jegyeztünk fel. Kihelyeztünk

Terelőépítés (fotó: Szabó Máté)

Kuvikláda-kihelyezés (fotó: Szabó Máté)

új költőládákat macskabaglyok, kuvikok és vörös vércsék számára. A telet erdei fülesbaglyok felmérése során huszonnégy települést jártunk be, és összesen 483 példány erdei fülesbaglyot számoltunk. Az E.ON Hungária Zrt. partnerségével, támogatásával felszereltünk nyolc kerecsen-LIFE-költőládát nagyfeszültségű tartóoszlopokra. A meglévő, de leromlott állapotban lévő ládákat kicseréltük, és új helyszínekre is helyeztünk ki. Ellenőriztük a költéseket a működő ládáknál is, nyolcvanötötől hatvanegyet foglaltak el madarak. Nagy örömeinkre az idei évben egy újabb vándorsólyompár foglalt el mesterséges fészkelőhelyet. Nagyfeszültségű tartóoszlopon hat vándorsólyompárunk van, öt MAVIR-, egy pár E.ON-hálózat. Március 19-én felállítottuk a békaterelő rendszerünket, ezzel megkezdtük a tizennegyedik békamentési szezonunkat. A megszokott négy helyszín helyett (Bakonyzombathely, Tata, Tardos, Tarján) idén három helyszínen dolgoztunk. Sajnos Tarjánban az utóbbi évek szárazsága miatt teljesen szárazon áll a kétéltűek által peterakásra használt tó, így az idén ott nem állítottunk terelőket. A munkánkat és programjainkat a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatósággal és a Száz Völgy Természetvédelmi Egyesülettel közösen szervezzük.

Lippai Károly

TISZAVASVÁRI HELYI CSOPORT

Január 15-én a 19. Országos sasszinkron és a Vonuló vízimadarak monitoringprogramja keretében Tiszavasváriban két helyszínen, a Fehér-szíken és a Munka Szövetkezet halastaván

Év madara előadás – Dr. Legány András (fotó: Szabóné Balázs Beáta)

Odúkihelyezés Tiszavasváriban (fotó: Polyák Ferenc)

Kuvikodú kihelyezés Tiszavasváriban – Zsiros Sándor és Polyák Ferenc (fotó: Szabó Gitta)

végeztünk megfigyelést. Január végén a telet erdei fülesbaglyok felmérése során önkénteseink összesen 327 egyed számoltak össze hét településen. Március 12-én a vonuló vízimadarak felmérése során szintén Tiszavasvári két területén végeztünk megfigyeléseket.

Február 12-én indítottuk el a Téli madárles elnevezésű séntánkat Hajdúnánás vikendházas övezetében, amelyet március 16-ig bármikor lehetett teljesíteni. Óvodai csoportok, csapatba szerveződött iskolai osztály, gyermekes családok és baráti társaságok látogattak ki az ideiglenes tanösvényre. Közben februárban és márciusban előadásokat tartottunk az év madaráról. Hajdúnánáson Becsei Zoltán, Tiszavasváriban Szabóné Balázs Beáta tartott előadást több általános iskolai osztálynak, míg dr. Legány András Tiszavasvári középiskolájában.

Februárban Tiszavasváriban, a strand melletti Tóalja területén önkénteseink húsz darab, Zsiros Sándor által készített A, B, C és D típusú, illetve egy kuvikodút helyeztek ki. Ugyancsak neki köszönhető, hogy Tiszavasváriban bekamerázásra került

egy erdei fülesbagoly és egy egerészölyv, valamint Tiszalök határában egy vörös vércse fészke. Az élő közvetítést a mar-darles.hu oldalon lehet figyelemmel kísérni.

Szabó Gitta

VAS MEGYEI HELYI CSOPORT

Januárban részt vettünk az Országos sasszinkron Vas megyei felmérésében, amelyet az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság szervezett. A harminchárom megfigyelő 166 UTM-négyzetet járt be, 131-ben láttunk ragadozó madarat, tíz faj 485 példányát. Tíz ponton tizenöt rétisast figyeltünk meg. Az egerészölyv volt a leggyakoribb, 364 példányát számoltuk meg, barna kánya, vándorsólyom és kis sólyom volt a legritkább, mindössze két-két példányukat láttuk.

Február 5-én Kőszegen, a Bechtold István Természetvédelmi Látogatóközpontban megtartottuk tisztújító taggyűlésünket, amely során a tagság meghallgatta és elfogadta a vezetőség 2021. évi szakmai és pénzügyi beszámolóját, valamint a helyi csoport 2022. évi munkatervét és költségvetését. A helyi csoport vezetőségébe a következő tagtársainkat választották a jelenlévők: dr. Gyurácz József elnök, dr. Bánhidi Péter és Illés Péter alelnök, dr. Kóta András titkár és Lőrincz Csilla titkárhelyettes. Februárban helyi csoportunk szervezésében, huszonhárom megfigyelő részvételével bekapcsolódtunk a telet erdei fülesbaglyok országos felmérésébe. Negyven Vas megyei település közül húszban láttunk erdei fülesbaglyot, összesen

138 madarat számoltunk meg. Legnagyobb számban (húsz példány) idén Szombathelyen telettek erdei fülesbaglyok.

Február 21-én Chernel István halálának századik és édesapja, Chernel Kálmán születésének kétszázadik évfordulója alkalmából az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság koordinálásában, helyi csoportunk társszervezésében Chernel-émlék program sorozat indult. Az első program keretében a Chernel-örökséget ápoló önkormányzatok és szakmai szervezetek képviselői megkoszorúzták Chernel István községi sírját. Helyi csoportunk nevében dr. Gyurácz József elnök és Illés Péter alelnök helyezte el a megemlékezés koszorúját.

Februárban és márciusban a Tömördi Madárvárta állandó hálólhelyeinek karbantartását is elvégeztük. Március 25-től április 3-ig rendeztük meg itt a tavaszi Actio Hungarica madárgyűrzési programunkat, amelyen több óvodás és iskolás csoportnak tartottunk madárgyűrzési bemutatót. Összesen huszonhat faj 388 példányát gyűrtük meg, és tizenhét faj 128 visszafogását regisztráltuk. Legnagyobb számban vörösbegyét jelöltünk (247 pld.). A Bolgár Tudományos Akadémia folyóiratában (Acta Zoologica Bulgarica) márciusban online megjelent legújabb tömördi tanulmányunk, amely a csilpcsalpüzike őszi vonulásának időzítésében és a vonuló madarak morfológiai tulajdonságaiban megfigyelt változásokról, azok kor- és ivarfűggéséről szól. Ezúton is köszönet helyi csoportunk tagjainak és más önkénteseknek is a programok sikeres megvalósításáért!

Gyurácz József

IFJÚSÁGI TAGOZAT

Március közepén tagozatunk sort kerített a tavaly ősszel először megrendezett Vártanapok rendezvénysorozat folytatására, ezúttal az Ócsai Madárvártán. Az eseményen húsz tagunk vett részt, akik egész hétvégén segítettek a madárgyűrzés lebonyolításában és azoknak a hálóknak a felállításában, amelyek egészen október végéig a madárfogás eszközei lesznek itt. Emellett a környezeti nevelésre is igyekeztünk hangsúlyt fektetni, ezért a Vártanapokhoz csatolva szerveztünk egy gyűrűzőbemutatót is, amelyen mintegy ötven látogatónak tudtuk bemutatni a területen telet és átvonuló madárfajokat, illetve a sokszinű Ócsai Tájvédelmi Körzet egy kis szegletét. Rendezvénysorozatunk célja, hogy az ifjúsági tagozat lelkes tagságának munkájával segítsük a madárvárták működését, és megismertessük tagjainkkal a hazai madárgyűrűző állomásokat. Sajnos országszerte több helyen fellépő probléma az önkénteshiány vagy legalábbis az önkéntesek egyenlőten időbeli eloszlása. Egy madárvárta olajozott működéséhez sok segítőre van szükség, azonban ez több helyen egyre nehezebben

Dr. Gyurácz József és Illés Péter koszorúz Chernel István sírjánál (fotó: Unger Tamás / Vas Népe)

Csepregi iskolásoknak tart madárismereti foglalkozást Lőrincz Csilla a Tömördi Madárvártán (fotó: Gyurácz József)

A hálólállítás résztvevői, köztük az ifjúsági tagozat tagjaival (fotó: Csörgő Tibor)

Gyűrzőbemutató résztvevői, a gyűrző Jandó Benedek (fotó: Molnár Máté)

Frissen felállított hálóállás (fotó: Forró Anett)

biztosítható, ezért is igyekszünk tagjainknak megmutatni a hazánkban működő madárgyűrző állomásokat. Itt új kapcsolatokat alakíthatnak ki, és később maguk is rendszeresen tudják látogatni ezeket a helyeket, segítve az itt folyó tudományos munkát. Ha tizenhat és harminc év közötti vagy, és szeretnél részt venni, mondjuk, a következő Vártnapokon, akkor csatlakozz tagozatunkhoz! Jelentkezz az ifi@mme.hu e-mail-címen!

Jandó Benedek

LEPKÉVÉDELMI SZAKOSZTÁLY

A madarak mellett a lepkék az állatvilág egyik legközkedveltebb csoportja. Színesek, szépek, viszonylag könnyen megfigyelhetők, akár a kertünkben is gyönyörködhetünk könnyed röptükben. Legalábbis legtöbbünkben valószínűleg ez a kép

él, ha rájuk gondolunk. A valóságban azonban ennél sokkal árnyaltabb a helyzet. Hihetetlen változatosságukat, életmódjukat, testfelépítésüket a mai napig vizsgálják, rendszerezésük pedig folyamatos viták tárgyát képezi a tudósok között. Eddig több mint 160 ezer fajukat fedezték fel, de vannak feltételezések, melyek szerint akár félmillió különböző lepké faj is élhet bolygónkon. Magyarország jelenlegi határain belül körülbelül 3600 faj előfordulásáról tudunk eddig, melyből alig százhetven tartozik a közismertebb nappali lepkék közé. Az Antarktisz kivételével gyakorlatilag a bolygó összes szárazföldi területén előfordulnak a tengerpartoktól a magashegységekig, legnagyobb sűrűségben a trópusokon.

Közismertebb nappali lepkéink közé tartozik például a még mindig meglehetősen gyakori, impozáns megjelenésű nappali pávaszem vagy a szintén nem ritka fecskefarkú lepké. Előbbi imágóként, vagyis lepkéformában telél át, így már egy igen enyhe, napsütéses februári napon is találkozhatunk sűtkérező példányaival. Az egyik legelterjedtebb és élőhely szempontjából kevésbé válogatós lepkénk a nagy ökörszemlepké, de szintén gyakran találkozhatunk a messzebből teljesen fehérnek tűnő répalepkével. Utóbbi faj példányait általában „lekáposztalepkézük”, a köztudatban ez a név rögződött néhány igen hasonló fehérlepké gyűjtőneveként.

Magyarországon még mindig viszonylag kevesen foglalkoznak komolyabban lepkékkel, lepkészettel, ezért maguk között igen gyakran az egyes fajok tudományos nevét vagy annak „becézett” formáját használják. Sőt még az is előfordulhat, hogy egy-egy lepké magyar neve akár egy komoly szakértőnek sem jut eszébe azonnal. Különösen igaz ez az úgynevezett éjszakai nagylepkék és molyok világára, ahol a fajok jelentős többségének megfigyelése speciálisabb körülményeket igényel, ráadásul ezek képezik a lepkék legfajgazdagabb csoportjait.

Éjszakai lepkék megfigyeléséhez az egyik legáltalánosabban bevált módszer az úgynevezett lámpázás. Ez nem sokban különbözik attól, mint amikor éjszaka a teraszunk felkapcsolva hagyjuk a lámpát, és azon különféle lepkék jelennek meg. Ilyen módon tehát akarva-akaratlanul is számos érdekes megfigyelést tehetünk. Olyannyira igaz ez, hogy számos, nem túl gyakori, sőt ritkának mondható lepkét sokszor nem is kifejezetten lepkészek észlelnek, hanem olyanok, akik esetleg nem is tudnak róla, milyen különleges jószág repült be a teraszukra. Ilyenek például a nagy pávaszem, a halálfejes szender vagy a lepkészek körében igazi bakancslistás álomlepkének számító oleanderszender.

Fecskefarkú lepké (fotó: Kalotás Zsolt)

Kis színjászólepkék (fotó: Górád Ádám)

A hazánkban lepkékkel komolyabban foglalkozó szakértők többségét a Szalkay József Magyar Lepkészetű Egyesület (SzJMLE) kezdte összefogni 2004-től. Az egyesület aktív tagjainak jelentős része elsősorban éjszakai lepké-kutatásokban vesz részt, maga az egyesület pedig különféle lepkés kiadványokat, szakkönyveket jelentet meg. Az SzJMLE két honlapot is működtet, melyek közül az egyik a hazai nagylepkék többségét bemutató macrolepidoptera.hu, a másik pedig a madarász-körökben jól ismert birding.hu mintájára készült lepkészet.hu. Lepkemegfigyelések megosztására lehetőségünk van az igen népszerű izeltlabuak.hu oldalon is, lepkéhatározással kapcsolatban pedig a jasius.hu kiváló fotógyűjteményén keresztül is útmutatást találhatunk.

Közép-Európa legnagyobb természetvédelmi civil szervezeteként az MME számos más élőlénycsoporttal is foglalkozik. A lepkék is felkerültek a palettára, olyannyira, hogy az SzJMLE és más lepkészek, lepkéfotósok, nemzeti parkok munkatársai, lepkész-madarászok, madarász-lepkészek közreműködésével a közelmúltban megalapítottuk az MME Lepkevédelmi Szakosztályát. Az egyesület által eddig megszólított széles közönség lepkék iránt is érdeklődő tagjait szeretnénk összefogni. Ha szeretnél hozzájárulni hazánk lepkéinek pontosabb megismeréséhez, szeretnéd, ha a repülő rovarok rohamosan fogyó biomasszájának csökkenését lelassítsuk, szeretnéd megosztani lepkévédelemmel kapcsolatos ötletedet, vagy ha csak a kertedben figyeled egy ideje a lepkéket, bátran csatlakozz hozzánk a lepké@mme.hu e-mail-címen.

Faragó Ádám

RAGADOZÓMADÁR-VÉDELMI SZAKOSZTÁLY

Elkészült a teletől erdei fülesbaglyok 2022. évi országos lakossági felmérésének összesítése. Szakosztályunk idén is a lakosság és a média segítségét kérte a Magyarországon teletől erdei fülesbagoly-csapatok országos felméréséhez január végén. A február végére elkészült összesítés alapján az összefogás ismét sikeres volt. A minden eddiginél több, 406 felmérőtől beérkező adatok alapján tudjuk, hogy hazánk legalább 699 településén, 1104 helyszínen 11 040 erdei fülesbagoly telett.

Kovács Ágnes
fajmegőrzési koordinátor

Egyesületünk főállású munkatársait a budapesti Központi Iroda koordinálja. Kollégáink jelentős része azonban nem itt, hanem országszerte elszórtan dolgozik. A fővárosban az ügyvezető igazgató, a természetvédelmi, a társadalmi kapcsolatokért felelős, a gazdasági és a helyi csoportok feladatait szervező osztályok kollégái tevékenykednek. Az MME szervezeti felépítéséről és a működésünket szabályozó dokumentumokról is tájékozódhat a honlapunkon (mme.hu > Kapcsolat).

„STEPPE ON BORDER” LIFE PROJEKT

A kék vércse és a tűzok állománya az elmúlt negyven évben harminc százalékkal csökkent Európában, egyes régiókban pedig az eltűnés veszélye fenyegeti. Az élőhelyvesztés és alacsony szaporodási siker mindkét faj számára kritikus veszélyeztető tényező. Ezért a most induló „Steppe on border” LIFE projekt fő célja a tűzok és a kék vércse kedvezőtlen helyzetének javítása elsősorban az intenzíven használt mezőgazdasági területek gyepterületekké alakításával. Ez javítja mind a táplálkozás, mind a költés és fiókanevelés feltételeit. A projekt Magyarországról és Szlovákiából két tárfinanszírozó hozzájárulásával, hét kedvezményezett közös munkájaként valósul meg Szlovákiában egy, Magyarországon pedig négy különleges madárvédelmi területen 2022. február 1-től 2027. április 30-ig.

AZ MME 2022. ÉVI KITÜNTETETTJEI

Május 28-án tartottuk az MME éves küldöttközgyűlést, ahol átadtuk az idei év egyesületi kitüntetéseit is:

Brellos Tamás díj elismerést kapott:

Pásti József Csaba

Chernel István emlékérem elismerést kaptak:

Dénes János

Dr. Kókai Károly

Pongrácz Ádám

Örökös tag elismerést kaptak:

Büki József

Firmánszky Gábor

Fülöp Tibor

Dr. Kalotás Zsolt

Köszönjük a kitüntetett tagtársak sok évtizedes áldozatos munkáját!

KI KINEK A FÉSZKÉT FOGLALJA EL?

A madarak költési szokásai meglehetősen változatosak. A legtöbb faj fészeképítő, mások viszont a földfelszínre, sziklára stb. rakják tojásaikat anélkül, hogy bármit is köré hordanának, fészket imitálnának. Vannak olyan fajok is, mint például a kakukkok, amelyek még a kotlással, fiókaneveléssel sem törődnek, értelemszerűen ezek sem építenek fészket.

A fészeképítők között is sok olyan faj akad, amelyik alkalmilag elfoglalja mások építményeit, és vannak olyanok, amelyek ugyan sosem építenek, mégis mindig fészkekben költik ki a fiókáikat. Azok a fajok, amelyek rendszeresen mások fészkeiben nevelik fel a fiókákat, szintén két csoportra oszthatók aszerint, hogy kizárólag egy faj fészkeit foglalják el, vagy e tekintetben nem válogatósak, és nem a fészekrakó faj a meghatározó számukra, hanem az építményük.

Olyan fajok Európában nem költöttek, amelyek mindig csak ugyanannak a fajnak az üres fészkeit használnák költésre. Sőt szigorúan véve ilyen fajról alig tudunk. Az afrikai törpésolyom (*Polihierax semitorquatus*) azonban például ilyen fajnak tekinthető. Ennek az apró sólyomnak van egy dél- és egy kelet-afrikai elterjedési területe. Dél-Afrikában a teles veréb (*Philetairus socius*) üres fészkeit foglalja el; ezek lehetnek aktív telepeken lévő lakatlan fészkek, melyekben költöttek szövőmadarak, de

lehetnek elhagyott telepeken lévő is. Kelet-Afrikában, ahol az előbbi szövőmadárfaj nem él, viszont egy másik faj, a fehérfejű szövőmadár (*Dinemellia dinemelli*) telepeinek üres fészkeiben költ. Ez utóbbi faj viszont Dél-Afrikából hiányzik.

A fajok egy része nem tekinthető állandó fészekfoglalónak, vannak ugyanis olyanok, amelyek rendszeresen építenek saját fészket, de alkalmilag másokéban is szívesen költöttek. A fészkeképítés a madarak életében egy meglehetősen látványos tevékenység. A kisebb termetűek, például a rigók, poszták stb. ilyenkor és persze a fiókák etetési idejében a legsűrűlekenyebbek, mivel rendszeresen ugyanazon az útvonalon mozognak, ami megkönnyíti a rájuk vadászó ragadozók dolgát. Ugyanakkor a fészkeképítés nagyon nagy energiabefektetést igényel, és a speciális fészket építők, mint például az őszapó vagy a függőcinege esetében ez még sok időt is vesz igénybe. Gondoljunk bele abba, hogy az őszapó hetekig épített fészkeknek

Csóka által költőládába épített fészkek, benne egy idegen vörösvércse-tojással, ami jelzi, hogy harc folyt vagy folyik a fészkekért a két faj között

A dolmányos varjú által épített fészket az erdei fülesbagoly szívesen foglalják el

Dolmányos varjú által épített fészkekben csodálatos fészkbölcsőt alakított ki saját tojásainak a tőkés réce

A szerző felvételei

Ezt a füstifecske-fészket mezei veréb foglalta el

← Annak ellenére, hogy az örvös galamb kifejezetten szorgalmas fészeképítő, néha más fajok építményében költ – ez a pár egy vetésivarjú-fészket foglalt el

belső béleléséhez akár ezer vagy annál több pihetollat is felhasználhat. Ekkora mennyiség összegyűjtése rendkívül időigényes és persze látványos is, hamar elárulják a madarak, hová rejtették fészkeiket, amit többek között a szajkók rendszeresen kifigyelnek, és kifosztják azokat. Ezek ismeretében nem lehet azon csodálkozni, hogy sok faj igyekszik megspórolni a fészkeképítést.

ÁLLANDÓ FÉSZEKFOGLALÓK

Ebbe a csoportba több Magyarországon is költő madár sorolható. Idetartoznak a baglyok és a sólyomfélék, valamint az odúban költő fajaink egy része is. Ezek sosem építenek fészket, hanem a mások által rakott gallyfészkekben, épületzugokban, kőbányák vagy sziklafalak párkányain, illetve faodvakban költöttek.

A vörös és a kék vércse elsősorban a varjúfélék által épített – puhán kibélelt – fészkekben neveli fiókáit. A kék vércse leginkább a vetésivarjú-telepek üres fészkeiben költ, vagy a varjúfiókák kirepülése után rakja le tojásait. Költethet dolmányosvarjú- és szarkafészkekben is. A vörös vércse elsősorban a szarka- és dolmányosvarjú-fészkeket kedveli, csakúgy, mint a kabasólyom, de ez utóbbi néha a vetésivarjú-telepek szélében lévő fészkeket is elfoglalja.

Kerecsensólyom-állományunk döntő többsége napjainkban már a részükre kihelyezett költőládákban neveli fiókáit, korábban azonban a fára épített egerészölyv-, héja-, darázsölyv-, parlagisas- és rétisásfészkek másodlagos hasznosítója volt.

A Magyarországról kipusztult, majd a közelmúltban visszatelepült vándorsólyompárok között is akad olyan, amelyik gallyfészket választott költésre.

Az erdei fülesbagoly szintén nem épít fészket, legtöbbször dolmányos varjú vagy szarka fészkeiben költ, de kisebb számban a vetésivarjú-telepeken – leginkább azok belsejében – is megtelepszik egy-egy pár. Találtam már parlagi sas sikertelen költése után annak megüresedett fészkeiben költő erdei fülesbaglyot is. Legújában pedig a fehér gólya villanyoszlopokon lévő fészkeiben is megtelepedett egy-egy pár.

A macskabagoly ugyan odú- vagy üreglakó, de ritkán előfordul, hogy egerészölyv vagy héja által épített gallyfészkekben költ. Szívesen elfoglalja a részére kihelyezett költőládákat is, csakúgy, mint közeli rokona, az uráli bagoly, amelyik odúban és gallyfészkekben is megtelepedhet.

Szintén mások fészkeit foglalja el költésre – azaz maga sosem épít ilyet – az erdei cankó, amelyik leginkább az énekes

Füstifecske-fészkekben nevelkedő szürkelégykapó-fiókák

és a fekete rigó üres építményeibe rakja tojásait. Ez a „szokása” meglehetősen egyedi, hiszen az Európában fészkelő más partimadarak – cankók, godák, partfutók stb. – körében egyedülálló, hogy ne a talajon, növényzet takarásába épített fészkekben költöttek.

A harkályok által vésett odúkban számos faj települ be másodlagosan, és amíg az üreg alkalmas rá, költésre használja azt. Ilyenek a sarlósfecske, füleskuvik, búbosbanka, szalakóta és a nyaktekercs is. A csóka, az örvös légykapó, a seregély és a cinegék is szívesen költöttek ezekben az odvakban, de ezek a fajok abban megépítik a saját fészkeiket. A csóka pedig néha maga is építhet szabadon álló fészket.

A nagyobb, elsősorban feketeharkály-odúba a kuvik, a gatyaskuvik és a macskabagoly települ, sőt amikor már tágasabbra korhadtak ki, még az uráli bagoly is költethet azokban. A kisebb harkályodvakban pedig a nálunk nagyon ritka törpekuvik telepedhet meg. A kék galamb is mások által vésett odúban, kikorhadásokban költ, de legtöbbször épít magának saját fészket is ezekben az üregekben.

ALKALMI FÉSZEKFOGLALÓK

A házi veréb még néhány évtizeddel ezelőtt is szinte kizárólag a maga által száraz fűből épített, gömb alakú fészkekben költött, majd elkezdte kihasználni az emberi létesítményekben található üregeket. Ezzel megspórolta a testméretéhez képest nagy és sok ráfordítást igénylő fészkeképítést, és szinte csak bélelőanyagot kezdett behordani például a cserepek alá. Ennek a fészkeképítési szokásváltozásnak egy következő fázisa, amikor a molnárfecskek – egyébként a házi veréb gömb alakú építményére

Néhány évtizede a házi és mezei verébe is még ilyen szabadon álló, gömb alakú fészkeket építettek (fotó: Bagyura János)

meglehetősen hasonlatos – fészkeket foglalták el. Majd később már a füstifecske sárfészkeiben is költöttek, de az ezekben megtelepedőknek sok fészkeanyagot kellett behordaniuk ahhoz, hogy alkalmas költőhelyet tudjanak kialakítani maguknak.

A füstifecske félig nyitott fészke azonban nemcsak a verébek érdeklődését keltette fel, hiszen azokban rendszeresen költ a házi rozsdafarkú és a szürke légykapó is. Kivételesen pedig a barázdabillegető is elfoglalhatja azt. Molnárfecskefészkekben pedig már csuszka- és ökörszemköltés is előfordult. Ezek a fecskéfészkek-foglalók azonban minden esetben megépítik a saját fészkeiket az elfoglalt fecskéépítményben.

KELENDŐ GALLYFÉSZKEK

Az egerészölyv, de a héja is szorgalmas fészkeépítő, és a sík, domb- és hegyvidéken gyakran egymás közelében építik fészkeiket. Nem ritka az sem, hogy változtatják egymással fészkeiket, hol az egerészölyv költ a héja által korábbi évben rakottban, hol pedig a héja az egerészölyvében. Ezek a gallyfészkek azonban alkalmasak lehetnek a darázsölyv vagy akár a békászó sas számára is, sőt az is előfordult már, hogy az egerészölyv által rakott fészket parlagi sasok fészkealapnak tekintették, és némi hozzáépítés után abban költöttek. Sík vidéken

az egerészölyv és a pusztai ölyv is kölcsönösen változthatják egymást.

A sasok – rétisas, parlagi sas – által épített nagy méretű fészkek különösen vonzóak más fajok számára. A rétisasfészkekben rendszeresen költöttek korábban a kerecsensólymok, de egerészölyv, tőkés réce is elfoglalta azokat.

A tőkés réce a varjúfélék, ahogy a ragadozó madarak által épített gallyfészkekben is rendszeresen megtelepszik, de nemcsak egyszerűen elfoglalja azokat, hanem testtollaiból fészkbölcsőt alakít ki a csészében. A varjúfészkekben néha szárcsa vagy vízityúk is megtelepedhet.

A gémtelpek nagyobb, leginkább a szürke gémekek által rakott gallyfészkeiben költött már barna kánya, uhu, kerecsensólyom is, a kisebbekben pedig kabasólyom telepedett meg.

A fekete gólyák által épített – és a következő években üresen maradt – nagy méretű fészkekben is költött az uhu, a héja, az egerészölyv, de néha akár egy-egy macskabagoly is.

A hollók által fára, sziklafalra vagy távezetékoszlopra rakott fészkek régebben a kerecsensólyom számára kínáltak ideális költőhelyet, napjainkban már a vándorsólymok foglalják el azokat, a kerecsenek inkább a magasfeszültségű oszlopokon lévő költőládákban nevelik fiókáikat.

Haraszthy László

A teles veréb, mint ahogy a neve is utal rá, gyakran hatalmas kolóniákat alkot

A folyamatosan bővített fészkelepek hihetetlen méretűvé növekedhet, és ilyenkor a súlya is tonnában mérhető

A lefelé néző bejárati nyílásokba a törpesólyom is könnyedén be tud bújni, és ott biztonságban tudja felnevelni fiókáit

Az afrikai törpesólyom Délnyugat-Afrikában a teles veréb fészkeiben költ

ÉRDEKES MADÁRMEGKERÜLÉSEK

szerkeszti: Karcza Zsolt és Lukács Katalin Odett

Az elmúlt időszakban a Madárgyűrűzési Központba beérkezett, kiegészített (gyűrűzési adattal együtt lezárt) megkerülésekből válogattunk. A külföldön gyűrűzött madarak adatainak kiegészítése rövidebb-hosszabb időt vesz igénybe, így jelen válogatásban is található néhány korábbi megkerülési adat, amelyeket az elmúlt hónapokban zártunk le. A gyűrűzők, megfigyelők, megtalálók vagy adatközlők nevét technikai okok miatt nem minden esetben és teljes terjedelemben tudjuk feltüntetni. A közölt eredmények tájékoztató jellegűek, és a 2022. március végéig beérkezett adatok alapján készültek.

A madárfajok sorrendje – szerkesztési okok miatt – nem mindenhol követi az aktuális rendszertani sorrendet. Az MME-honlap mme.hu > Tudástár > Magyarország madarai oldalán az egyes madárfajok naprakész gyűrűzési eredményei böngészhetőek: gyűrűzési összesítések, a jelölési és a külföldi vonatkozású megkerülési helyek térképei, valamint a leggyakoribb kézrekerülési okok százalékos eloszlásdiagramjai.

Amennyiben gyűrűs madarat, madártetemet, jelölőgyűrűt talál, fém- vagy színes gyűrűs madarat észlel, kérjük, értesítse a Madárgyűrűzési Központot a ringers@mme.hu e-mail-címen. Így a megkerülési adatok beépülhetnek a hazai madárgyűrűzési adatbankba, és a központ munkatársai a feldolgozás után elküldik Önnek a gyűrűzési és megkerülési adatokat egy válaszlevélben.

GULIPÁN

2021. május elején egy hazai színes jelölésű gulipánt azonosították Németországban, Magdeburg közelében (Szász-Anhalt tartomány). Ez az első Németországban megkerült magyar gyűrűs gulipán. A madarat 2018. szeptemberben gyűrűzték a Fertő–Hanság Nemzeti Park területén, a Mekszikópusztai Madárvártán (Győr-Moson-Sopron megye, Koleszár Balázs).

Egy másik magyar gyűrűs gulipánt Délkelet-Angliában (Essex megye, Ed Keeble) figyeltek meg több alkalommal is 2022 februárjában. A megfigyelt madarat fióka korában gyűrűzték a

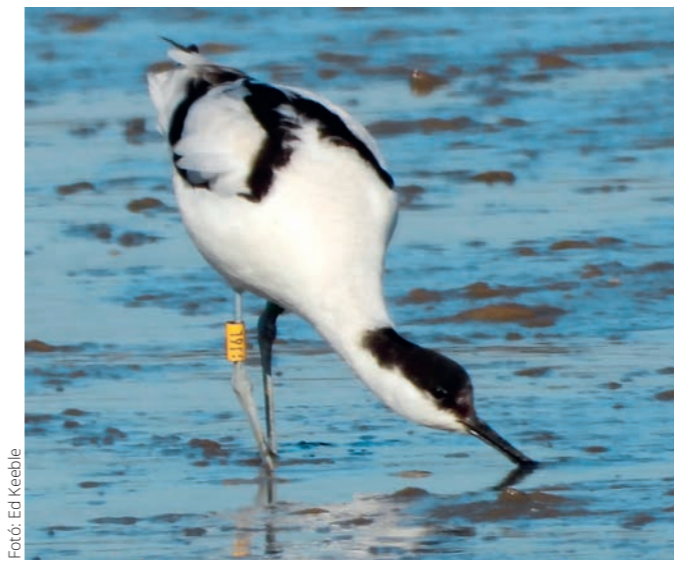
Kiskunsági Nemzeti Park területén, Akasztó határában (Bács-Kiskun megye, Sági Tamás). Ezt a példányt is a hagyományos fémgyűrű mellett használt, egyedi kóddal ellátott sárga gyűrűje alapján sikerült azonosítani. További érdekessége az esetnek, hogy ugyanezt a példányt novemberben Hollandiában is megfigyelték az Ems folyó torkolatvidékén (Groningen tartomány, Albert de Jong). Hollandiában ez a második eset volt, hogy egy Magyarországon jelölt gulipán került meg. Nagy-Britanniából viszont ez idáig nem jelentettek vissza hazai gyűrűs gulipánt, ez az első ilyen adat a madárgyűrűzési adatbankban.

Itthon eddig a szakemberek 2025 gulipánt gyűrűzték meg. Ezek nagy része fióka korában kapta a gyűrűt. Egyedi kódos színes jelöléseket 2013-tól alkalmaznak erre a fajra Magyarországon, eddig 121 gulipán kapott ilyen gyűrűt. Ez idáig a Magyarországon gyűrűzött gulipánok közül huszonkilenc példány került meg külföldön, a legtöbb a kontinens országában. Két hazai gyűrűs példány került kézre Európán kívül, mindkettő vadászat áldozata volt Tunézia partvidékén az 1950-es és 1970-es években.

A gulipán fokozottan védett, rendszeres fészkelő partmadarunk. Márciustól novemberig lehet megfigyelni a sík vidéki szikes tavakon vagy sekély, időszakos kiöntéseken, tavakon. Vonuló madárfaj, a telet elsősorban a Földközi-tenger partvidékein tölti.

NAGY PÓLING

Színes gyűrűje alapján azonosítottak egy lengyel gyűrűs nagy pólingot március 16-án Bugyi határában (Pest megye, Eger Anna, Halpern Bálint). A most megfigyelt madarat 2017. május 15-én gyűrűzték Kelet-Lengyelországban, a Mazóviai vajdaságban. A jelölés helyén és idején ez a nagy póling egy fészkelő

Fotó: Ed Keeble

Fotó: Sági Tamás

Fotó: Eger Anna

példány volt. Bár a madáron egy GPS-nyomkövető eszköz is van, a mostani megfigyelés során a madár azonosítása a színes gyűrűje alapján történt. Ez a nagy póling rendszeresen szem elé került Délnyugat-Spanyolországban is, Huelva tartományban a vonulási időszakban. A madár mostani megfigyelése is a vonulási útvonalának egy pihenőhelyén történt, ebben az időszakban rendszeresen megfigyelhetőek átvonuló példányok a hazai vizes élőhelyeken.

Ez az első külföldi gyűrűs példány, amely Magyarországon megkerült. Kevés nagypóling-adatot tárolunk a hazai madárgyűrűzési adatbankban, itthon mindössze száz példányt gyűrűzték eddig. Ezek közül három madár került meg külföldre, egy-egy példány Algériában és Olaszországban még az 1930-as években, valamint egy színes gyűrűs példányt a Fertő tó ausztriai oldalán figyeltek meg 2021-ben, a gyűrűzési helyétől tizenegy kilométerre.

A nagy póling a legnagyobb partimadarunk. Jellegzetes hangját sokszor hallatja, népi neve szélkiáltó. Magyarországon csak kis számban fészkel, turjánvidékeken, vizenyős réteken, lápokon költ. Jelentős számban vonul át az Alföldön február és április, valamint augusztus és november között. A hazai állomány a telet Európa déli területein, Afrikában tölti.

HAVASI PARTFUTÓ

Egy Magyarországon gyűrűzött havasi partfutót figyeltek meg február elején Dél-Anglia partvidékén (Milford-on-Sea, Hampshire, Ian Bloomer). A madár 2021. október 3-án kapta a színes, egyedi kóddal ellátott zászlós gyűrűjét a Fertő–Hanság Nemzeti Parkban, a Mekszikópusztai Madárvártán (Győr-Moson-Sopron megye, Hadarics Tibor). Ez az első magyar gyűrűs havasi partfutó, amely megkerült a Brit-szigeteken.

Az eddig itthon megjelölt 5150 havasi partfutó közül mostanáig 227 példány került meg külföldre, Európa legtöbb országában, valamint egy madár Észak-Afrikában (Algéria).

Fotó: Karca Zsolt

Fotó: Sergio Rodrigo

Hazánkban 2017 óta jelölik a havasi partfutókat színes, teleszkóp segítségével is leolvasható gyűrűkkel a vonulási időszakban – a legtöbbet a Fertőújlak közelében elterülő Borsodi-dűlőben – a Fertő–Hanság Nemzeti Park szakemberei.

A havasi partfutó Magyarországon rendszeres vonuló madárfaj. Hozzánk ősszel, elsősorban a Baltikum felől érkeznek, és Délnyugat-Európába, elsősorban a Földközi-tenger nyugati partvidékére, valamint az Atlanti-partvidékre vonulnak tovább. Tavasszal a fészkelőhelyekre vonuló madarak észak-északkeleti irányban szelik át a kontinenst.

PAJZSOSCANKÓ

A hazai gyűrűzési helyétől 4632 kilométerre figyeltek meg egy pajzsoscankót január közepén Mauritániában, a Szenegál folyónál (Diawling Nemzeti Park, Sergio Rodrigo). A madár 2020. augusztus 16-án kapta a színes, egyedi kóddal ellátott zászlós jelölőgyűrűjét a Mekszikópusztai Madárvártán, a Fertő–Hanság Nemzeti Parkban (Győr-Moson-Sopron megye, Lukács Katalin Odett). Ez az első magyar gyűrűs példány, amely megkerült Mauritániában.

Magyarországon eddig 1758 pajzsoscankót gyűrűzték a tavaszi és az őszi vonulási időszakban. Közülük ez a hatodik példány, amelyet Afrikából jelentettek vissza, a korábbiakat lelőtték. Egy Tunéziában, négy pedig Maliban került így kézre. A most megfigyelt példány a gyűrűzési helyétől legtávolabb megkerült pajzsoscankó a hazai madárgyűrűzési adatbankban.

A faj Eurázsia északi részének nedves, mocsaras területein fészkel. Hosszú távú vonuló, a Kárpát-medencén átvonuló állomány a telet Afrika Szaharán túli területein tölti. Ősszel és tavasszal nagy számban lehet megfigyelni árasztásokon, vizenyős gyepeken, halastavakon.

DANKASIRÁLY

Egy London közelében jelölt dankasirályt figyeltek meg január közepén a Balatonon, a keszthelyi kikötőben (Zala megye, Havasi Máté). A megfigyelt madarat 2017 januárjában gyűrűzték a Temze torkolatvidékén (Essex). Ez a példány is kapott a fémgűrű mellett egy távcsővel, teleszkóppal is könnyen leolvasható, egyedi kóddal ellátott sárga jelölőgyűrűt. A madár a megfigyelésekor a Keszthelyi-öblöt borító jégen állt, így viszonylag könnyen lencsevégre lehetett kapni. Ez az első brit gyűrűs dankasirály, amely megkerült Magyarországon.

Fotó: Havasi Máté

Az itthon eddig meggyűrűzött közel hatvanezer dankasirályból 2329 példány került meg külföldre, nagy részüket a színes jelölésük alapján azonosították Európa legtöbb országában, valamint néhányukat Észak-Afrikában. Mindössze három, Magyarországon gyűrűzött példány került meg eddig a Brit-szigeteken.

A dankasirály Magyarországon a leggyakoribb fészkelő sirályfaj. A hazai költő állomány nagy része rövid távú vonuló, a telet az Appennini-félsziget partjainál töltik. A nagy tömegben nálunk telelő dankasirályok elsősorban Észak-, Északkelet-Európából érkeznek hozzánk.

BARÁTPOSZÁTA

2022. február és március folyamán több alkalommal is megfigyeltek egy gyűrűs tojó barátposzátát egy kerti itatón Győrön (Győr-Moson-Sopron megye, Barsi Ernő). A gyűrűt sikerült körbefényképezni és így a madarat azonosítani. Ezt a barátját 2021. október végén gyűrűzték a Bükkben, Cserépfalu mellett (Borsod-Abaúj-Zemplén megye, Balácsi Péter). Ez az első eset,

Fotó: Barsi Ernő

hogy barátposzátát a mindössze két és fél milliméter átmérőjű fémgűrűje alapján, befogás nélkül sikerült azonosítani.

FÜLEMÜLESITKE

2021. november elején egy hazai gyűrűs fülemülesitkét fogtak vissza Franciaország déli részén, a Földközi-tenger partvidékén, a spanyol határtól nem messze (Languedoc-Roussillon). Jelenleg ez a fülemülesitke legnyugatibb megkerülési adata a hazai madárgyűrűzési adatbankban. A madarat 2019. szeptember végén gyűrűzték Fertőújlak határában, a Fertő–Hanság Nemzeti Parkban (Győr-Moson-Sopron megye, Villányi Péter).

Magyarországon eddig több mint hatvanezer fülemülesitkét gyűrűzték, ennek felét a Kolon-tavi Madárvártán. Ez idáig 926 magyar gyűrűs példány került meg külföldre, a legtöbb az Appennini-félszigeten, valamint az Adriai-tenger és a Jón-tenger keleti partvidékén. Franciaország mediterrán partvidékén eddig öt hazai gyűrűs fülemülesitke került meg.

A fülemülesitke a többi hazai fészkelésű nádi poszátával ellentétben rövid távú vonuló, a telet a Mediterráneum édes-, illetve brakkvizes nádasában tölti. Hazánkban igazán nagy számban csak a Fertő tavon és az issáki Kolon-tavon él, de kis számban sokfelé előfordul.

FENYŐPINTY

Egy Svédországban gyűrűzött fenyőpintyet fényképeztek le 2022. március 20-án Komárom-Koppánymonostorban (Komárom-Esztergom megye, Péntzes László). A madarat 2019. augusztus 17-én gyűrűzték a Botteni-öböl egy kis szigetén (Stora Fjäderägg). Ez az első olyan svéd gyűrűs fenyőpinty, amely megkerült Magyarországon.

Fotó: Péntzes László

Ezzel együtt összesen tizenhét külföldön jelölt és itthon megkerült fenyőpinty adatait őrizzük a hazai madárgyűrűzési adatbankban. Ezeket nagyrészt a környező országokban gyűrűzték, a legtávolabbiakat pedig Oroszország Kalinyingrád régiójában. Itthon eddig 47 ezer fenyőpintyet gyűrűzték a késő őszi, téli és tavaszi hónapokban. Ezek közül harmincöt példány került meg külföldre, Európa tizenkét országában. A legtöbb hazai gyűrűs fenyőpinty (tizenkilenc példány) Olaszországban került meg. A legtávolabbi adatok Észak- és Dél-Norvégiából, Oroszországból (Arhangelszki terület, két pld.), Grúziából és Spanyolországból érkeztek.

A fenyőpinty Eurázsia tajgaövezetében fészkel. Magyarországon átvonuló és rendszeres téli vendég, szeptembertől ápriliséig láthatjuk csapatait tarlókon, etetőkön.

ÉRDEKES MADÁRFÉSZKELÉSEK

szerkeszti: Haraszthy László

Fotó: György Előd

BALKÁNI GERLE FÉSZKE KECSKEKOPONYÁN ↑

A nyúli Platán Csárda kis kiállításának anyagán vettem észre egy balkáni gerle fészket, amely egy kecskekoponyán volt. A fészkekből már kirepülhettek a fiókák, amit a fészkekben található ujjnyi vastag megszáradt ürülék jelzett.

György Előd

BARÁZDABILLEGETŐ FÉSZKELÉSE ELDOBOTT ZSÁKSZATYOR ALATT

2012. július 10-én Karancslapujtó külterületén, Baksaházán madarásztam. Mezőgazdasági területtel övezett fiatal akácos, bozótos domb aljában található, kis kapacitású, felhagyott sóderbánya víz borította kubikgödrenél jártam. Felfigyeltem egy izgatottan viselkedő, csőrében eleséget tartó barázdabillegetőre. Takarásba vonulva, távcsővel néztem, hová repül vele. Többszöri berepülésének megfigyelése után is csak körülbelül tudtam behatárolni a fészke helyét a nádszegély és a behajló csigolyafűzbokor ágainak takarása miatt. Az eléggel a part omladékos oldalába repült, egy részben felszíni gyökeres fűzbokor alá. Gyanítottam, hogy a keskeny, szakadékos sáv lecsüngő, száraz fűcsomós függőnye mögött lehet a fészke. Ahogy így kutakodtam, ráléptem a csigolyafűz egyik lehasadt, kiszáradt törzságára, amelyen megcsúsztam.

Éppen egy ágakon fennakadt, műanyag szállal szőtt, viseltes, vöröses színű zsákszatyorra tapostam. Meglepetésemre alóla négy kifejlett barázdabillegető-fióka repült szerteszéjjel. Felemeltem a szatyrot, és így láthatóvá vált a fészke is, amely a gazos ágak közé épült hatvan centiméter magasan, négy méterre a víztől.

Rozgonyi Sándor

FEKETE RIGÓ FÉSZKÉBEN KÖLTŐ VADGERLE

1975. június 15-én madárfészkek felkutatását végeztem Karancslapujtón, a Cinegés-hegyen. Egy széles, mély árkokkal szabdaltnak, déli kitettségű hegyoldalban található, vegyes életkorú akácosban keresgéltem, amelyben idős bodzabokrok is voltak. Az egyik árok oldalában rigófészket fedeztem fel egy bodzabokron, két méter magasan. Közről megtekintve lepődtem meg igazán. A fészek alapját egy új építésű vadgerlefészkek képezte, erre építette rá a fekete rigó a sajátját. A gerlepár azonban nem hagyta annyiban a fészke elfoglalását, és a rigófészkekbe rakta tojásait. Ezen a napon ugyanitt még két vadgerlefészket találtam. Az egyikben, galagonyabokron, két méter magasan két tojásan kotlott a madár, a másikban, fiatal cserfa alsó ágán, másfél méter magasan két pelyhes fióka volt.

Rozgonyi Sándor

FENYŐRIGÓ KÉT KÖLTÉSE KARANCSLAPUJTÓN, A KASTÉLYPARKBAN

Karancslapujtón a főút melletti, központi fekvésű, kéthektáros Mocsáry Pál-kúria (1740 táján építették) természetvédelmi terület madárfaunáját vizsgáltam 2002. április 22-én. A kastélypark területe erősen csökkent a beépítések miatt: művelődési ház, Hősök emlékműve, Tüzép-telep, orvosi rendelő, fogorvosi rendelő. Néhány idős fa, vadgesztenye, magas kőris, kocsányos tölgy, mezei juhar, ezüst hárs és juharlevelű platán azonban még emlékeztet a park régi szépségére. Rövid nézelődés után megakadt a szemem egy pár fenyőrigón. A tojó száraz fűszálcsomót tartott a csőrében, mellyel egy idős, magas kőrisfára szállt, mint kiderült, a fészket bélelte, amely a törzs mellett, vastagabb, rézsútos oldalág tövében volt hét méter magasan. Május 15-én tokos, május 22-én három tollas fiókat etettek a szülők. Június 26-án ismét itt jártam, meglepődve észleltem, hogy a fenyőrigópár újra etet, immáron a második költésből származó tollas fiókáit. A fészke az előzőtől húsz méterre, ugyancsak öreg magas kőrisre, annak hármaskörű ágazásának tövében, tíz méter magasságban épült. Június 29-én két kirepült, a fejkön még itt-ott piheszálás fiókját etette a hím. Meglepetésemre a tojó a második költés fészkeben ült. Július 3-án ellenőriztem – a harmadik költésében bizakodtam –, és a tojó szorgalmasan ült a fészket (kotlott?). Július 7-én ismét megnéztem, és lehangoltan konstatáltam, hogy a rigók eltűntek a parkból. A Karancs völgyében ez az első adatom a fenyőrigó költéséről.

Rozgonyi Sándor

GYÖNGYBAGLYOK ÉRDEKES KÖLTÉSE

Baranya délkeleti részén, a bezedeki római katolikus templom tornyába 2011-ben raktuk ki a költőládát a gyöngybaglyok számára. Azóta csaknem minden évben foglalták a ládát a baglyok. Így történt ez 2020-ban is. Ebben az évben az első költés során a lerakott négy tojásból négy fióka kelt ki, és mind sikeresen kirepült. A második költés viszont érdekesen alakult. A következő ellenőrzésre július 16-án került sor. Ekkor kilenc tojást és egy frissen kelt fiókat találtunk, és a tojó is a ládában tartózkodott. Az utolsó fióka kikelését augusztus 3-ára vártuk, ezért augusztus 5-én végeztük a következő ellenőrzést. Ekkor hat tojás és négy fióka volt a ládában. A tojó a tető felnyitáskor ezúttal is kirepült. Az adatok alapján azt feltételeztük, hogy a maradék tojások terméketlenek.

A fiókák gyűrűzését a korábbi gyakorlatnak megfelelően az első fióka kikelését követő 35–42. napon végeztük. Erre augusztus 24-én került sor. Ekkor a ládában a korábbi négy, már gyűrűzhető fióka mellett újabb négy frissen kelt, három–kilenc napos fiókat találtunk, és a tojó is a ládában tartózkodott. Két tojás sorsa ismeretlen. A négy nagy fiókat meggyűrűztük, majd szeptember 20-án a maradék négy fiókára is gyűrű került. Ekkor a négy korábban gyűrűzött, de már röpképes fióka is még a ládában volt.

A fentiek alapján a költésre nehezen lehet magyarázatot találni. A gyöngybaglyok agresszív magatartását ismerve kizárható, hogy egy másik tojó is ide rakta volna a tojásait. Leginkább az képzelhető el, hogy a költés közben megszakadt a tojásrakás folyamata. Az első tojás lerakása június 13-án történhetett, majd az első négy-hat tojás lerakása után maradt abba a tojásrakás, amely körülbelül húsz nap elteltével folytatódott, miközben a tojó folyamatosan ült a fészkeket. A ládában így két fiókageneráció nőtt fel egyetlen költés során, bár a második generáció esetében akár harmadik költésről is beszélhetünk.

Bank László

KARVALY ÉS DOLMÁNYOS VARJÚ EGY FÁN TÖRTÉNŐ KÖLTÉSE

A Budapest IV. kerületéhez tartozó Farkas-erdőben költő karvaly fészket 2017. május 4-én ellenőriztem. A fészkes tölgyfán tizennégy méter magasan, a kotló karvaly felett körülbelül hat méterre egy dolmányos varjú is ült a fészket. Mind a két fajnak sikeres volt a költése. Gyakran lehet látni – elsősorban az őszi és téli időszakban – a két fajt civakodni, vagyis nem mondható, hogy kedvelik egymás közelségét, ennek ellenére költésre egy fát választottak. Mi lehet az oka? Többhektáros er-

Fotó: Bagyura János

dőben költöttek, vagyis a dolmányos varjú más fát is választhatott volna. Biztosra vehető, hogy a varjú azért építette fészket a karvaly közelében, mert a karvaly a saját fészke védelmével párhuzamosan a varjú fészket is „védelmezte”. Ennek a viselkedésformának az egyik leggyakrabban előforduló esete, amikor egy ragadozómadár-fészkek alsó részében mezei verebek vagy seregélyek költnek. Jól jelzi e két utóbbi faj tudatos fészkelőhely-választását, hogy ilyen esetben szinte kizárólag lakott ragadozómadár-fészkeket használnak költésre.

Bagyura János

Fotó: Fodor András

TÖBB KÖLTÉSEN ÁT ÖSSZETARTÓ SZÉNCINEGEPÁR

2019 áprilisában kismarosi kertünk egyik odúját egy gyűrűs széncinegepár foglalta. A kert a Duna-gát és a ház között helyezkedik el. Május 3-án a fiókák gyűrűzésével egy időben sikerült megfognom mindkét felnőtt madarat. Ekkor derült ki, hogy ezeket a madarakat március 8-án jelöltem a gyümölcsösünkben lévő gyűrűzőhelyemen. Egy ellenőrzésben egy hálóban voltak, a fészkelés helyétől pár száz méterre. A fiókák sikeresen kirepültek.

A másodköltés kezdetekor udvarunk másik odúját ugyanez a gyűrűs széncinegepár foglalta el. Erre úgy derült fény, hogy ismét megvártam, míg a fiókák felcseperednek, és gyűrűzésük alkalmával sikerült megfognom a szülőpárt, mely az előző párral azonos volt.

2020 tavaszán legnagyobb öröömre ismét gyűrűs madarak foglalták az odút. A fiókák jelöléseket fogtam meg az öreg madarakat. Ugyanazok a madarak voltak.

2021 költési szezonját türelmetlenül és kíváncsian vártam. Az odú körül megjelent széncinegék ismételen gyűrűsek voltak. Néhány hét múlva az is kiderült, hogy ugyanezek a madarak negyedik alkalommal foglalták el kertünk odúját. Három év alatt négy fészkelőből harminc fiókát reptettek.

Horváth Gábor

Fotó: Dénes János

KIS CSÉR FÉSZKÉBEN KIS LILE TOJÁSA ↑

2021. június végén Csór Sándorral, a Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság természetvédelmi őrével sikerült a Dráva Barcs és Vízvár közötti szakaszát végighajózni. A felmérés során három faj (kis csér, billegetőcankó és jégmadár) egyed számára koncentráltunk. A bejárás során Heresznye település határától nem messze (ötszáz méter), egy kavicszátonyon megfigyeltünk egy kiscsér-telepet, mely a Dráva folyamatosan kanyargó vonalvezetése miatt már a horvát oldalra esett. Sándor elmondása szerint már 2020-ban is próbálkozott itt fészkeléssel egy pár kis csér. Kiszálltunk ellenőrizni a csértelepet, a fészkek lazán helyezkedtek el a zátony magasabb térszínén. Továbbá találtunk egy fészket kicsit távolabb a többtől, amelyik közelebb helyezkedett el a vízhez. Ebben a fészkekben két-két kiscsér-tojás mellett egy alakra és színezetre is különböző tojást találtunk. A fészkekről gyorsan fényképeket készítettünk, és elhagytuk a területet, majd eltávolodva a madarak gyorsan visszaszálltak a zátonyra, és újra kotlani kezdtek. A szóban forgó fészkekre is azonnal visszaszállt egy kis csér. A felvételek alapján a „kakukktojás” egy kis lilétől származott. Már csak az marad a kérdés, hogy melyik faj tojása mikor került a fészkekbe. Sajnos a fészkelőtelepet elmosta a Dráva áradása.

Fodor András

KIS LÉGYKAPÓ ÉRDEKES FÉSZKE →

A kis légykapó fészkelőhelyül faágak korhadása során kialakult mélyedéseket, jól rejtett üregeket, hasadékokat választ. Rendszerint ilyen félodúszerű helyeken költ. Gyenes János a Börzsönyben 2021. június 13-án nagyon érdekes kislégykapó-fészket talált. A fészkek egy leszakadt vastag ág helyén nőtt vékony ágakra épült úgy, hogy a korhadt részben nem volt üreg. A fészket az ágak tartották a sima felületnek támasztva. Ilyen nyílt, ágra épített fészkelési mód eddig nem volt ismert a kis légykapónál.

Dénes János

ÉRDEKES MADÁRMEGFIGYELÉSEK

szerkeszti: Hadarics Tibor

A következőkben rövid áttekintést szeretnénk nyújtani 2022 januárjának, februárjának és márciusának legérdekesebb faunisztikai megfigyeléseiből. Az itt következő – Magyarországon jórészt nagyon ritkán előforduló – madárfajok adatainak nagy része a Nomenclator Bizottság által hitelesítendő, ez viszont a legtöbb esetben még nem történt meg, ezért az előfordulások pontos időpontjait nem közöljük.

JANUÁR

A december végén először Fonyódon észlelt halászsirályt január második hetében még Fonyódon (Fenyősi L. és mások), a hónap végén pedig Balatonbogláron látták több alkalommal is (Péntek I. és mások) 1. Január első hetében a tatai Öreg-tavon, illetve Tata környékén két-három vetési ludat (Szelőczei I. és mások) 2, a Dunatétlen határában lévő Bába-széken pedig egy öreg és egy átszíneződő rózsás flamingót figyeltek meg (Jaszénovics T. és mások) 3. A hónap második hetében Gárdonyinál

Velencei-tavon egy öreg dolmányos sirályt (Takács Á., Kisari Sz. és mások) 4, a karcagi Kecskeri-pusztán pedig egy havasi füles-pacsirtát láttak (Kiss Á. és társai) 5. Január negyedik hetvégén a kiskőrösi Gárdonyi utcában egy him feketetorkú rigót figyeltek meg és fényképeztek (Nyúl M. és társai) 6; ennek a Nyugat-Szibériában költő rigófajnak ez a második előfordulása Magyarországon. A hónap végén két öreg kis hattyú bukkant fel a hansági Fehér-tavon (Bozsaky B. és társai) 7.

Fotó: Péntek István

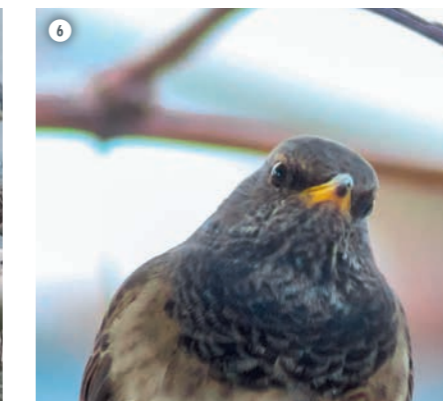
Fotó: Szelőczei István

Fotó: Barkóczi András

Fotó: Takács Ádám

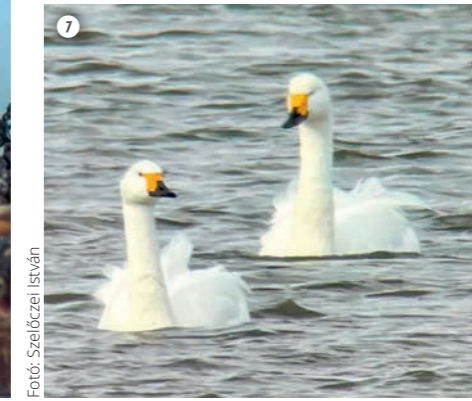
Fotó: Kiss Ádám

Fotó: Nyúl Mihály

Fotó: Nyúl Mihály

Fotó: Szelőczei István

FEBRUÁR

A hónap első napjaiban egy rövidcsőrű ludat észleltek a tatai Öreg-tavon (Musicz L.), a hansági Fehér-tavon pedig többször megfigyelték az előző hónap végén ott megjelent két öreg kis hattyút (Bodor Á., Fülöp T. és mások). A balatonboglári kikötőben (és egyszer Fonyódon) a hónap folyamán többször szem elé került – és a hó végére nászruhássá „változott” – az a halászsírló, amelyik már december végén feltűnt a Balaton déli partján (Gál Sz. és mások) 8. Február

második hetében egy fiatal kori tollazatú, második naptári évében lévő, legyengült csüllöt fogtak egy Bába melletti szarvasmarhatelepen. A hónap második és harmadik hetében többször megfigyelték és fényképeztek egy fakó keselyűt a Körmend melletti Harasztifalu közigazgatási területén lévő hulladéklerakó telepen és annak környékén (Obermayer Cs. és mások) 9.

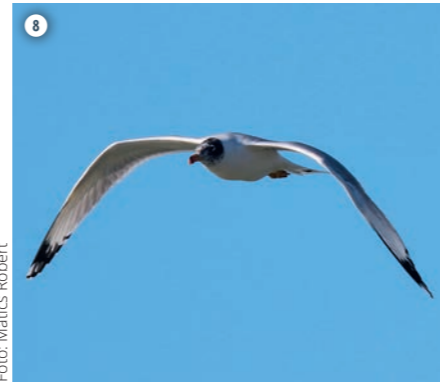
Fotó: Farkas Tibor

Fotó: Mátics Róbert

Fotó: Farkas Tibor

Fotó: Mátics Róbert

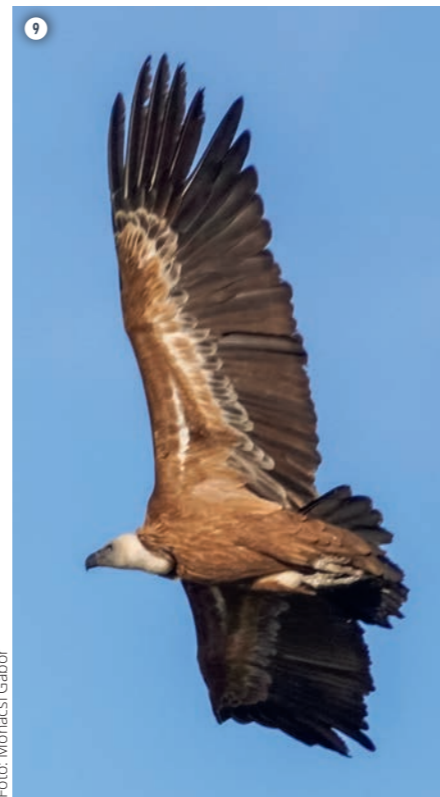
Fotó: Gál Szabolcs

Fotó: Barkóczy András

Fotó: Borbás Katalin

Fotó: Mohácsi Gábor

MÁRCIUS

A már hónapok óta a Balaton déli partján (Fonyód és Balatonboglár) tartózkodó halászsírló március legelején látták utoljára a balatonboglári kikötőben, ekkorra a madár már teljesen nászruhássá vált (Fodor L.) 10. Március első napjaiban egy jeges búvart figyeltek meg Balatonvilágosnál a Balatonon (Mohácsi G.). A hónap harmadik hetében egy gatyáskuvikot fogtak és gyűrűztek a Sumonyi-halastavon (Wágner L., Kiss J. és mások) 11, a hónap utolsó hetében pedig egy öreg dolmányos sírló észleltek heringsírlók között a fűzfői szennyvíztisztító Királyszentistván határában lévő utótisztító taván (Csapó J., Szelle E.).

Fotó: Fodor Lajos

Fotó: Kiss János

Fotó: Wágner László

Köszönet illeti a madarak megfigyelőit, hogy adataikat közkinccsé tették. Kérjük, hogy – amennyiben eddig még nem tették meg – a megfigyelések részletes dokumentációját mielőbb juttassák el a Nomenclator Bizottság titkárához (Gál Szabolcs, e-mail: nomenclator@birding.hu). Az itt felsorolt adatok nagyrészt az érdekes megfigyeléseket közlétező www.birding.hu, illetve a www.rarebirds.hu internetes oldalakról származnak. Amennyiben érdeklődik a ritka madarak hazai előfordulásai iránt, csatlakozzon az MME Ritkaságvadász Szakosztályához, e-mail: ritkamadarak@mme.hu.

CSATLAKOZZON ÖN IS AZ MME MADÁRBARÁT KERT PROGRAMJÁHOZ!

Országszerte már több mint
hétezeren, köztük több
mint ezer óvoda és iskola
regisztrált a 2002-ben
indult programba.

Csatlakozás, részletek
és az elismerő tábla
megszerzésének feltételei
az MME-honlapon
találhatóak:

mme.hu > MADÁRBARÁT >
Madárbarát kert program

Név: Te Ipukarea Society (TIS)
 Alapítás éve: 1996
 Tagok száma: száz egyéni és húsz szervezeti tag
 Kiadvány: a tagságnak szóló havi hírlevelek, melyek a honlapon is megtalálhatók
 Postacím: Te Ipukarea Society, Main Road, Tupapa, Rarotonga
 Telefon: 682 21144
 E-mail: info@tiscookislands.org
 Honlap: https://tiscookislands.org/

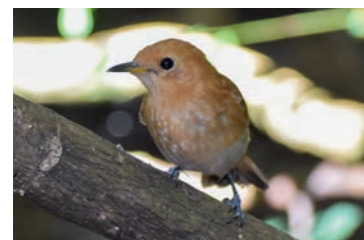
Fregattmadár (fotók: TIS-archívum)

A Cook-szigetek a Csendes-óceán közepén fekvő kis ország. Közeli szomszédaink keleten Francia Polinézia, nyugaton Niue, Tonga és a Fidzsi-szigetek. Óceáni területünk hatalmas, kétmillió négyzetkilométer [Spanyolország, Franciaország, Németország, Lengyelország, Svájc, Szlovákia és Magyarország együttes területe 1 992 652 km² – a szerk.], de tizenhárom lakott és két lakatlan szigetből álló szárazföldünk nagyon kicsi, csupán 260 km², lakosaink száma 17 459 fő [összehasonlításként Gyula területe 255,8 km², népessége 30 004 fő – a szerk.]. Országunknak tehát mintegy 99,99 százaléka óceán. A Te Ipukarea Egyesület fő tevékenységi területe a madárvédelem, székhelyünk Rarotonga szigetén, Avaruában, a Cook-szigetek fővárosában található. A BirdLife és az IUCN tagjai is vagyunk. Több madarunk egyetlen szigeten honos csupán, rájuk a fő fenyegetést a patkányok (kiore) jelentik. Az egyik ilyen faj a rarotongai tengerilégycsapó vagy kakerori (*Pomarea dimidiata*), amelyet a kihalás szélére hoztunk vissza. 1989-ben már csak huszonkilenc madár élt, jelenleg több mint hétszáz példányos az állománya. A több mint harminc éve folyó átfogó patkányirtó programunk eredménye ez. A fontos madárelőhely (IBA) Suvarrow-atollról (Cook-szigeteki Nemzeti Park), a talajon fészkelő fregattmadár, a vörösfarkú trópusimadár és a fehérhasú szula élőhelyéről is

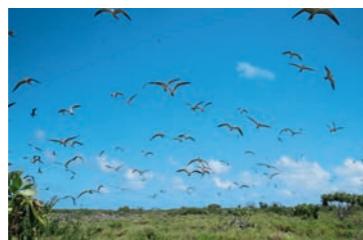
évek óta igyekszünk eltüntetni a patkányokat. Reméltük, hogy ez, miután öt hétig csapdázunk, és patkánymérget terítettünk a sűrű bozótba, 2018-ban sikerült. A Nemzeti Környezetvédelmi Szolgálat Suvarrow-n állomásozó őreivel együttműködve dolgoztunk ezen a projekten, amelyhez a Globális Környezetvédelmi Alap kis összegű támogatásokat nyújtó programja nyújtott pénzügyi támogatást. Egy nemrég ellenőrzés során azonban azt találtuk, hogy az egyik kis szigeten maradt még egy patkánypopuláció. Ezek az állatok nagyon gyorsan szaporodnak, ezért ezt az állományt a lehető leghamarabb fel kell számolnunk. Terveink szerint idén a Marumaru Atua hagyományos utazókenuval térünk vissza Suvarrow-ra. Ez nemcsak a legkörnyezetbarátabb módja a szigetek közötti utazásnak, de egyben a legkedvezőbb árú lehetőség számunkra, ami ráadásul kiváló edzés a fiataljaink, a Cook-szigetek jövőendő tengerészei számára. Ehhez a nagy munkához támogatásra van szükségünk, ezért ha valaki adományozni szeretne a Suvarrow Rat Race kampány részére, a „Az édenkert egy kis darabjának megőrzése” oldalunkon (<https://givealittle.co.nz/cause/protecting-a-little-paradise>) megteheti.

Kelvin Passfield

Fordította és összeállította: Madas Katalin

Rarotongai tengerilégycsapó (*Pomarea dimidiata*)

Füstös csérek

Fehérhasú szula (lulu) a Suvarrow-atollon

Fregattmadár (kota'a) fiókái és tojásai

Marumaru Atua – a honlapról átvéve

Idén se feledkezz meg a nyári madáritatásról!

2022. nyár

CSIPOGÓ

Harkályrejtélyek 2.

Játssz velünk az utolsó oldalon: segíts a zöld küllőknek eljutni a bogárlárvához, és találd meg kedvenc táplálékait!

FEDEZD FEL!

Miért nem fájdul meg a harkályok feje a kopácsolástól, és hogyan szedik ki a lárvát a fa belsejéből?

Előző játékunk megoldása:

1. balkáni fakopáncs,
2. kakukktojás (*Dryobates mixtus*),
3. közép fakopáncs,
4. nyaktekerics,
5. kakukktojás (háromujjú höcsik),
6. fekete harkály,
7. hamvas küllő,
8. fehérhátú fakopáncs,
9. kis fakopáncs,
10. nagy fakopáncs,
11. zöld küllő

ZÖLD KÜLLŐS NYEREMÉNYEK AZ MME BOLTBÓL

Előző számunk nyertese: **Pető Lora, 10 év**

Fotók: Orbán Zoltán, Pixabay

Szerkesztés, illusztráció: Juhász Lilla, Csitneki Balázs

A harkályfélék számos olyan "eszközzel" rendelkeznek, amelyekkel könnyen és hatékonyan szerezhetik meg mély üregekben rejtőző zsákmányukat.

Harkályrejtélyek 2.

A SISAK, A VÉSŐ ÉS A RAGASZTÓ

csontos ütközéscsillapító

tömör koponyacsont

vésőszerű csőr

Az erős csont elnyeli az ütések erejét.

20 ütés másodpercenként

A harkályok csőrükkel vésnek bele a fába pontosan ott, ahol bogárlárva rejtőzik. A lárva üregét kalapálással találják meg: ahol lyukas a fatörzs, ott más hangja van az ütögetésnek.

ragacsos váladék

A harkályfélék nyelve egy nagyrészt csontos, kettéágazó szerkezet (védőrács) része, amely körbefutja a koponyát és csökkenti a rázkódást, amikor a madár kopácsol és vés.

hosszú nyelv

A zöld küllő (és a többi harkályféle) nyelve olyan, mint egy endoszkóp: rendkívül rugalmas, ezért bármilyen irányba hajlik.

A zöld küllő nyelvén ragacsos váladék termelődik. Ehhez tapadnak hozzá a lárva, rovarok, amelyeket így a harkály ki tud húzni akár a fából, akár a talajból.

A zöld küllő sok időt tölt a talajon táplálékkereséssel. Hosszú, ragadós végű nyelvével szedi ki a kifejtett hangyákat, lárvaikat és bábokat a föld alatti járatokból.

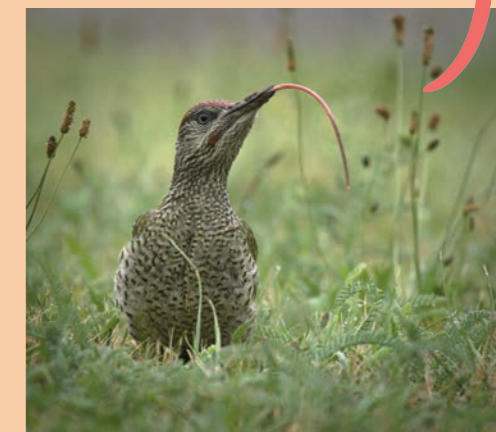
ÍGY IS MŰKÖDIK...

...ÍGY IS...

...ÉS ÍGY IS.

erős nyakizmok

Izmos nyakra van szükség a véső működtetéséhez.

10 centiméteresre is kinyújtható

Ha a harkályok nem lennének ennyi mindennel felszerelve, a fatörzsre mért erős és gyors ütések sérüléseket okoznának a fejükben.

Játssz velünk!

Segíts a zöld küllőnek megtalálni a bogárlárvát a fa belsejében! **1**
A labirintusnak több megoldása is lehetséges.
A startpont az, ahol a madarunk nyelvét látod.

Nyereményjáték
0-14 éves korig

Megoldásaidat ide küldheted:
csipogo@mme.hu,
határidő:
2022. július 1.

A megfejtés beküldői hozzájárulnak nevük és életkoruk közléséhez.

2

Válogasd ki a zöld küllő táplálékait a kupacból, karikázd be, amit megeszik!

NE FELEDKEZZ MEG A ZÖLD KÜLLŐ TÉLI TÁPLÁLÉKAIRÓL SEM!

Bemutatkozik az MME új, logózott távcsőcsaládja!

MME Haris

Érdeklis a madarak világa, és egy könnyű, jól használható távcsövet keres? A Haris belépő szintű távcső tökéletes társ a madármegfigyeléssel és természetjárással ismerkedőknek. (8x42 és 10x42 modellek)

MME Tűzok

Éles és kontrasztos kép, széles látómező és strapabíró külső. A remek ár-érték arányú Tűzok távcsövek kiváló eszközök minden madárbarátnak. (8x42 és 10x42 modellek)

MME Vércse

A természet szerelmeseiként egy kompromisszummentes képminőséget nyújtó és bármilyen időjárási körülmény közepette tökéletesen működő kézi távcsövet keres? A Vércse ED-lencsési élethű színeket és tökéletes képminőséget biztosítanak, hogy minden apró részletet kiválóan láthassunk. (8x42 és 10x42 modellek)

MME BÍBIC teleszkópok

Állítható nagyítású spektívjeink tökéletesek a távolban megbújó partimadarak vagy épp a pusztában vadászó ragadozók megfigyeléséhez. A kategóriához képest kompakt méretnek és kis súlynak hála egy egész napos madarásztúrára is magunkkal vihetjük a terepen is megfelelő védelmet nyújtó tokban.

Az MME távcsövek időjárásálló vázzal rendelkeznek, lencsevédő kupakkal, nyakpánttal és tokkal érkeznek a csomagban.

Folyamatosan bővülő távcső kínálatunkért látogass el webáruházunkba!

mmebolt.hu/madarmegfigyeles
06-20-969-7778

CL COMPANION
AZ ÉLMÉNYSZERZÉS
SZABADSÁGA

SEE THE UNSEEN

SWAROVSKI
OPTIK